

de mens.^{uvv} magazine

April - mei - juni 2020 | 9de jaargang nr. 2 | Verschijnt driemaandelijkse
v.v.: Freddy Mortier - Afgiftekantoor: 8000 Brugge Mail - P900224

Dossier
De valkuilen van het denken
Over bijgeloof, illusies en
complotten

Wetenschappelijk onderzoek
Onzichtbare vrouwen

**“Je inleven, leren meeleven,
dat is zo verrijkend”**

Lara Taveirne over vrijheid en empathie

vrijzinnig humanistisch tijdschrift
voor iedereen

de mens.^{uvv}
is vrijzinnig humanistisch



Hoofdredactie

Anne-France Ketelaer

Redactie

Annouk Brebels

Franky Bussche

Jérémy Celen

Yvan Dheur

Olivier Faelens

Lieve Goemaere

Bert Goossens

Joke Goovaerts

Jana Peeters

Hilde Vandervelde

Ellen Vandevijvere

Anne-Flor Vanmeenen

Eindredactie

Hilde Vandervelde

Lay-out

GrafiekGroep

Foto cover

© Jeroen Vanneste

deMens.nu Magazine is een gratis vrijzinnig humanistisch tijdschrift dat vier keer per jaar verschijnt.

De redactie van deMens.nu Magazine is niet verantwoordelijk

voor de inhoud van de door derden geleverde artikels.

Dit magazine is auteursrechtelijk beschermd.

Onder auspiciën van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw.



Lid van WE MEDIA

Conform de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (8 december 1992) en de algemene verordening gegevensbescherming (AVG - (EU) 2016/679) herinneren we je eraan dat een aantal van je persoonsgegevens werden opgenomen in ons adressenbestand. Dit magazine wordt enkel opgestuurd op uitdrukkelijke aanvraag en/of met uitdrukkelijke toestemming.

Via schriftelijk verzoek, gericht aan Anne-France Ketelaer, algemeen directeur deMens.nu, Brand Whitlocklaan 87, bus 9 te 1200 Sint-Lambrechts-Woluwe, of via privacy@deMens.nu kan je de inzage, correctie of verwijdering van je opgeslagen persoonsgegevens verkrijgen.

Reacties op dit nummer kan je steeds mailen naar info@deMens.nu



Je kan je gratis abonneren op deMens.nu Magazine.

Hoe? Stuur een mailtje naar info@deMens.nu

OF surf naar onze website en schrijf je in

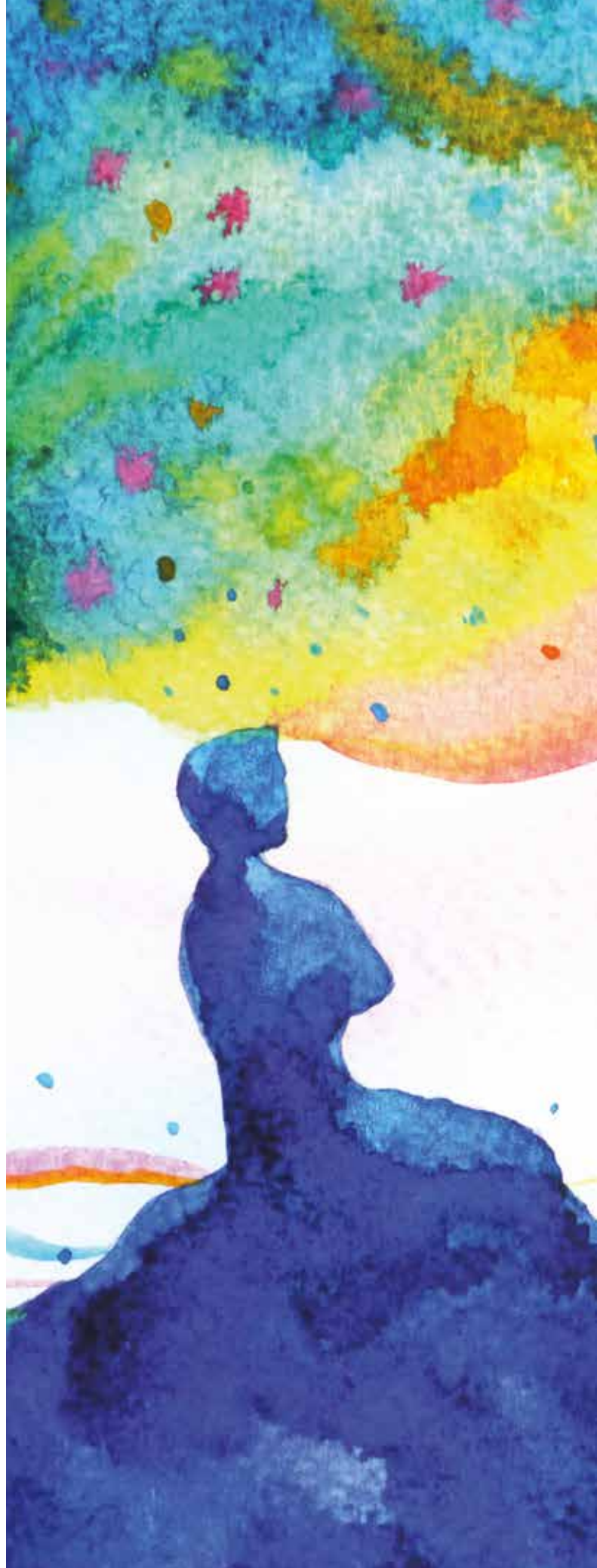
OF stuur een brief naar deMens.nu-UVV vzw
Brand Whitlocklaan 87 bus 9
1200 Sint-Lambrechts-Woluwe

Met vermelding van je naam en adres.

Wil je de digitale nieuwsbrief van deMens.nu ontvangen?

Intekenen kan via onze website.

Volg deMens.nu op   



De valkuilen van het denken

Over bijgeloof, illusies en complotten

M

ensen zijn op zoek naar houvast en betekenis, in hun dagelijkse leven, en des te meer nog in onzekere tijden. Denk voor jezelf, zorg voor elkaar, een kernthema van deMens.nu, is meer dan ooit van toepassing.



Rationeel denken onder alle omstandigheden, het hoofd koel houden, ook terwijl de wereld kreunt onder het coronavirus. Maar bovenal, zorg dragen voor elkaar, voor jezelf en je medemens, want een warme en solidaire samenleving blijft te allen tijde het na te streven ideaal. Zelfs wanneer de richtlijnen en aanbevelingen van overheid en experts ons momenteel tot fysieke afstand nopen. Hartverwarmend zijn alvast de vele initiatieven en acties van solidariteit die ontstaan en, al dan niet viraal, georganiseerd worden.

Bij het ter perse gaan van dit magazine weten we nog niet hoe de coronacrisis verder zal evolueren, maar toch is al één zaak duidelijk. Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en een sterke gezondheidszorg met de nodige steun zijn pijlers waaraan we (als overheid) in de toekomst nog meer aandacht moeten besteden.

In het dossier van dit magazine staat rationeel en kritisch denken centraal, of beter gezegd, het tegenovergestelde ervan. Fenomenen als bijgeloof, illusies en complotten worden ontleed en doorgelicht. En wat blijkt? Niemand ontsnapt eraan, iedereen is er gevoelig voor.

De neiging tot bijgeloof zit diepgeworteld in onze hersenpan. Gelukkig zijn er filosofen die het onkritisch denken van de mens ontrafelen en ons tonen hoe je bijgeloof en andere illusies kan ontmaskeren. En belangrijker nog, hoe je ze kan overstijgen. Want ook hier geldt, kennis is kracht. De valkuilen van het denken herkennen, helpt om rationeel en kritisch te blijven denken. Toch een van de fundamenteën van het vrijzinnig humanisme. Veel leesplezier.

Hilde Vandervelde

Inhoud

© Jeroen Vanneste



6

© Shutterstock.com



12

14



**Een vrijzinnig
humanistisch
magazine voor
iedereen**

Dit magazine bevat een toegankelijke mix van luchtige en diepgravende artikels over eigentijdse onderwerpen die verband houden met vrijzinnig humanisme.

Vrijzinnig humanisten geloven in de mens en plaatsen die centraal

De verantwoordelijkheid voor zin en moraal ligt voor vrijzinnig humanisten bij de mens. We bepalen zelf hoe we ons leven zin geven in het hier en nu, en dat doen we met respect voor de keuze van anderen en voor de natuur. We streven daarom ook naar een warme en solidaire democratische samenleving waar elk individu zich ten volle kan ontplooiën. Hoewel iedereen anders is, zijn we gelijkwaardig en moeten we onszelf kunnen zijn.

Vrijzinnig humanisten kijken kritisch naar de wereld en naar zichzelf

We aanvaarden niet zomaar wat anderen zeggen, maar oordelen zelf wat goed is en wat slecht. Dé waarheid bestaat immers niet en dus kan niemand die opleggen. Daarom stellen we alles in vraag tot we nieuwe inzichten hebben. Het is onze ultieme vrijheid: het mogen veranderen van mening.

Vrijzinnig humanisten zijn een bont allegaartje

Jong en oud, rijk en arm, uit alle hoeken van de wereld ... We geven allen zelf zin aan ons leven en maken er samen het beste van. Hier en nu en met vertrouwen in de toekomst.

deMens.nu Magazine is er voor vrijzinnig humanisten, maar ook voor iedereen die zich betrokken voelt bij onze samenleving en zeker ook voor nieuwsgierigen.



17



45



47



52

- 6 Onderhuids**
"Minder maakt me gelukkig"
Interview met schrijfster Lara Taveirne
- 11 Vrijzinnige barometer**
Wat met euthanasie in de toekomst?
- 12 Wetenschappelijk onderzocht**
Onzichtbare vrouwen in een wereld voor en door mannen
- 14 Jong.nu**
"Creatief denken en samenwerken"
Interview met Eulaly Vanroelen, vrijwilliger bij deMens.nu
- 17 Dossier**
De valkuilen van het denken
Over bijgeloof, illusies en complotten
- 45 Column Kurt Van Eeghem**
Het was de hel, en die bleef duren
- 46 Achter de schermen**
Oudstudentenbond VUB
- 47 Ingezoomd**
De inzichten
- 48 Vrijwilligers van bij ons**
Annie Hoogstoel en Annelies Wauters, vrijwilligers van De Maakbare Mens
- 50 Een bank vooruit**
Leerkracht Frederic Ghys over het principe van vrij onderzoek in de lessen niet-confessionele zedenleer
- 51 Breinpijn**
Maak kans om het boek 'Anoniem' is een vrouw van Jean-Jacques Amy te winnen
- 52 Van de bovenste plank**
Recensies van 'Anoniem' is een vrouw, Wonderlust, Woman en Sorry We Missed You
- 54 Actua**
Nieuwsberichten en activiteiten
- 58 Column Tinneke Beeckman**
Verontrustend groepsdenken
- 59 Levenskunst**
- 60 Het huisvandeMens in je buurt**



“Minder maakt
me **gelukkig**”

Interview met Lara Taveirne

De fluitketel staat op de houtkachel, de regen drupt in kommen op zolder en de wind loeit luid. “Wie hier logeert, houdt het geen twee dagen vol”, vertelt schrijfster Lara Taveirne. Toch had zij meteen haar hart verpand aan dit kleine huisje. Lara en haar man sloten een deal met de eigenaar: huur betalen moest niet, als ze de vervallen woonst maar wat opknapten. Weldra komt er een einde aan dat verhaal: het gezin verhuist richting Brugge.

Lieve Goemaere - foto's © Jeroen Vanneste

Eén voor allen, allen voor één

Schrijfster zijn, is dat een kinderdroom die in vervulling gaat?

Ik heb zoveel dromen gehad, en acteren en schrijven keerden steeds terug. Ik ben ook effectief naar de theaterschool gegaan, maar dat was te zwaar voor me. Ik ging te diep op het podium en had achteraf veel tijd nodig om te bekomen. Een boek is er pas gekomen na het overlijden van mijn jongste broer. Wolf is lang vermist geweest, en werd uiteindelijk in de bossen van Zweden gevonden, met zijn dagboek bij zich. Hij was achttien. Het was Wolfs droom om schrijver te worden en toen hij stierf, had ik het gevoel: ik moet nu doen wat hij niet meer kan. Na zijn begrafenis ben ik als een bezetene aan het werk gegaan, een vluchtreactie. Als ik schrijf, verkeer ik in een andere realiteit, een euforie zelfs. Een groot contrast met mijn familie die in diepe rouw was. Pas toen mijn boek klaar was, drong het helemaal tot me door wat er was gebeurd.

Die andere realiteit lijkt me niet simpel als je een gezin draaiende moet houden?

Ik heb gelukkig een goede man, die me steunt in alles wat ik doe. Hij vindt het zelfs jammer dat ik momenteel gewoon werk in plaats van dat ik boeken schrijf. Terwijl ik net het omgekeerde had verwacht: dat hij content zou zijn dat ik eindelijk eens wat geld oplever. Maar dat hoeft niet voor hem. Het is mede dankzij hem dat ik me volledig aan het schrijven kon wijden. Al werd dat moeilijker met de kinderen erbij. Wij hebben er bewust en principieel voor gekozen

om hen niet naar de opvang te brengen. Dat doen wij veel te vroeg hier in België, vind ik. Kinderen mogen naar mijn gevoel best wat langer in hun vertrouwde en beschermde omgeving blijven. Van zodra ze hun middagdutje deden, begon ik te schrijven. Al moet ik toegeven dat ik die tijd ook vaak gebruikte om eens diep te snikken. Ik was goed omringd en toch had ik als mama het gevoel: alles komt op mij terecht. Niet dat ik wil klagen: voor iedereen wordt het moeilijker met kinderen, ook als je buitenshuis gaat werken.

Ik doe mijn job in het huisvandeMens, en als ik thuis ben, ligt mijn werk nog steeds ginder. Bij jou loopt alles toch meer door elkaar?

Dat is waar. Alles gebeurt hier aan dezelfde keukentafel. Mijn kinderen maken huiswerk tussen de schema's waarop mijn verhaallijnen staan uitgeschreven. Ze rekenen op de achterkanten van kladder-sies. Doordat we zo nauw met elkaar leven, kennen ze me ook goed. Ze beginnen te voelen wanneer ik in een diepe concentratie zit. Ze weten intussen ook al dat ik in de weken na het voltooiën van een boek even van de kaart ben. Maar dit schooljaar schrijf ik dus niet. Een stuk uit ontgoocheling. Als schrijver krijg je twee euro per verkocht exemplaar, en daar heb je dus jaren aan gewerkt, hè. En dan heb ik nog geluk, ik mag niet eens klagen over mijn verkoopcijfers. Maar op een bepaald moment dacht ik toch: ik wil nu eens gewoon geld op mijn rekening, punt. Dus nu geef ik les in het deeltijds kunstonderwijs. Ik werk vooral 's avonds en was ervan uitgegaan: ik zal dan wel overdag schrijven. Maar het schoolwerk eist



“Kunnen en durven stilstaan bij jezelf”

me behoorlijk op. En dan zijn er ook nog de verhuisplannen. Ik hou me bezig met de houten vloeren. Heerlijk: elke vloerplank heb ik één voor één onder handen genomen. Insmeren met een papje van soda en bruine zeep, laten inwerken, de dag erop alles afwrijven met oude kranten, en dan nog enkele keren met de schuurmachine erover. Bijna een rituele handeling, ik word daar rustig van.

Dat doe je alleen? Net zoals je ook alleen thuis schrijft?

Ik ben altijd al graag alleen geweest. Mijn moeder wilde me wel sociaal maken. Ik weet nog dat ze zei: “Het is oudejaarsavond, dus jij gaat net als je leeftijdsgenoten uit en je komt niet thuis voor het twee uur is.” Wel, ik heb in de tuin gewacht tot het twee uur was. En dat was oké voor mij, ik vond dat helemaal niet zielig of zo. Ik kan mezelf heel goed bezighouden. Ik voel me nooit alleen als ik in mijn eentje ben - behalve toen ik kinderen kreeg. Ja, moederen, dat vond ik best eenzaam.

Je bent graag alleen en toch wonen jullie hier met vier dicht bijeen in een piepklein huisje.

Ik kan inderdaad niet met een deur gooien als ik kwaad ben, hoogstens eens met het gordijn wapperen. (*lacht*) Maar weet je, het gezin dat hier vóór ons woonde dat was een boer met zijn zeventien kinderen. Dus nog niet eens zodanig lang geleden vond men dit niet klein, hoor. Het is niet bevattelijk hoe de wereld is veranderd. Mijn grootmoeder van negentig jaar vertelde een keer hoe ze als kind in de oorlog nadacht over de hemel. Ze stelde zich die voor

als een plek vol eten: alles wat ze maar kon bedenken stond daar binnen handbereik. En later, in de jaren zestig, kwam ze effectief in die hemel: de supermarkt. Terwijl wij toch niet bepaald aan de hemel denken als we boodschappen doen.

Ik zou soms zelfs liever minder keuze hebben.

Minder maakt me gelukkig. Dat zie je wel aan mijn huis: wij hebben hier zo weinig mogelijk. Ik wil als mens veel herinneringen nalaten, maar zo weinig mogelijk materieels. Daarom vind ik het leuker om de rotzooi van anderen nog een keer te gebruiken. Ik had héél veel schoenen toen ik hier toekwam. Na een week waren ze allemaal beschimmeld. Iets nieuws kopen, doe ik bijna nooit. Kijk maar eens om je heen: alles hier komt ergens anders vandaan. Onze kasten zijn gemaakt met deuren die we op straat hebben gevonden. De tegels in de badkamer van ons nieuwe huis hebben we zelf weggekapt uit een slagerij in Beauvoorde die werd afgebroken. Dan snuffel ik eens en denk ik: het ruikt hier wat naar kipfilet. (*lacht*)

Vrijheid als hoogste goed

Wordt je leven moeilijker als je zo consequent je eigen pad probeert te volgen?

Eigenlijk niet, ik heb er net heel veel vrijheid door verworven. Vrijheid waartegen ik nu wel zondig, want ik ga werken, ik loop meer in de pas. Vroeger hoefde ik dat niet te doen, omdat ik leefde zoals ik leefde. Ik was vrij en ik kon schrijven, enkel door wat minder te

“Nooit alleen als ik in mijn eentje ben”



willen: minder kleren, minder spullen, tevreden zijn met dit vervallen huisje. Dat was niet eens een radicale ommezwaai. De meeste van mijn spullen kwamen sowieso al van de rommelmarkt of de kringloop. Ik hou gewoon niet van nieuwe dingen. Het vreemde is dat mijn leven geen statement of principe is, want dan zou ik het niet volhouden. Dit is gewoon wie ik ben, en altijd al ben geweest, en mijn man gelukkig ook. Ook onze kinderen zijn volledig mee in onze levensstijl. Sinterklaas bracht enkele cadeautjes, maar het gelukkigst waren ze met de kist mandarijnen. Ze drogen die schillen onder de houtkachel en verpulveren ze in een koffiemolen. En als je dat dan in de kachel gooit, dan creëer je gensters, wat ze heel mooi vinden. Zulke dingen verzinnen ze zelf.

Atheïst tot in de kist

Dat klinkt bijzonder idyllisch.

Ik geloof niet in idylles. Omdat we leven zoals we leven en omdat ze nooit naar de opvang zijn geweest, was ik bezorgd dat de kinderen niet zouden aarden in het reguliere onderwijs. Daarom stuurden we ze naar een steinerschool, vanuit het idee: die zal het meest aansluiten bij wie wij zijn. Fout ingeschat, we hebben onze kinderen er uiteindelijk weggehaald. De school bleek zeer christelijk van insteek. We moesten ons zelfs verantwoorden bij de inschrijving, omdat we 'atheïstisch' bij onze geloofsovertuiging hadden gezet. Dat begrepen ze niet: "Geloven jullie dan echt in niets?" Ik lees mijn kinderen nochtans Bijbelverhalen voor, als culturele bagage. Veel schilderijen in

musea kan je niet begrijpen zonder kennis van die verhalen. Vandaar dat we die tradities proberen mee te geven - als achtergrond, niet als waarheid. Op school kregen ze een soort verzonnen ideologie uit de jaren stilletjes, die heel erg indruist tegen de wetenschap. En die ze zonder argumenten blijven aanhangen, als een dogma: het is zo en het blijft zo, want het is altijd al zo geweest. Maar zoveel kinderen lopen er lees- en schrijfproblemen op, gewoon door een achterhaalde leesmethode. Als je dat als school vaststelt, moet je jezelf toch in vraag stellen en je methodiek durven herzien?

Alles op school draaide om 'hier is het mooi en vredig en goed', en ik dacht: neen, zo zit de wereld niet in elkaar, en een gezin ook niet. Een gezin, dat is ellende, dat is zoeken, ploeteren en stressen. Ik ben niet het type mama dat kousen stopt en pannenkoeken bakt. Ik ben een heel gestreste, nerveuze moeder, en dat was ook zo in die vier jaar dat de kinderen fulltime bij mij thuis waren. Ik was wel bewust met hen bezig, maar tegelijk dacht ik: ik wil liever iets anders doen, iets voor mezelf. Zoals schrijven. Om een boek te schrijven, heb je maar één ding nodig, namelijk: je gaat op je stoel zitten en je komt er niet meer af. En natuurlijk drive en zelfvertrouwen om jezelf op die stoel te krijgen. Schrijven vereist een bepaald ego en geloof in jezelf - en daardoor zijn schrijvers helaas niet altijd de aangenaamste mensen, vaak figuren die nogal vol zijn van zichzelf. Ik vind dat zelf heel vervelend, en probeer daartegen te vechten. Maar ik geef wel toe: ik raak alleen maar op die stoel als ik mezelf zeer goed vind. Dat gebeurt dus niet zoveel. (*lacht*)



Als je gaat zitten, weet je dan precies welk verhaal het wordt?

De dingen hangen eerst heel lang in mijn hoofd. *De kinderen van Calais* verscheen in 2014, maar is onder andere geïnspireerd op een krantenknipsel uit 2005. En eigenlijk is het nog tien jaar eerder begonnen: toen ik als vijftienjarige op schoolreis samen met mijn beste vriendin op die kliffen in Calais ben gaan staan, waardoor we geschorst werden. Zo'n idee rijpt dan tientallen jaren, notitieboekjes met ideeën en losse passages raken vol. En dan zegt men: "Wow, heb je dat op acht maanden tijd geschreven?" Maar mensen weten niet wat er allemaal aan vooraf is gegaan. Sowieso is elk boek telkens opnieuw een verrassing, ook met terugwerkende kracht. Op lezingen lees ik vaak voor. Bepaalde stukken kan ik op den duur blindelings vertellen. Maar soms vraagt iemand uit het publiek om specifiek dit of dat stuk voor te lezen, en dan kan ik echt verrast zijn: waar komt dat vandaan? Hoe alles tot stand komt, kan ik dus maar moeilijk uitleggen. Het is zoals acteren. Op een bepaald moment voel je: oké, nu ben ik echt los van mezelf. En dan ben je vertrokken.

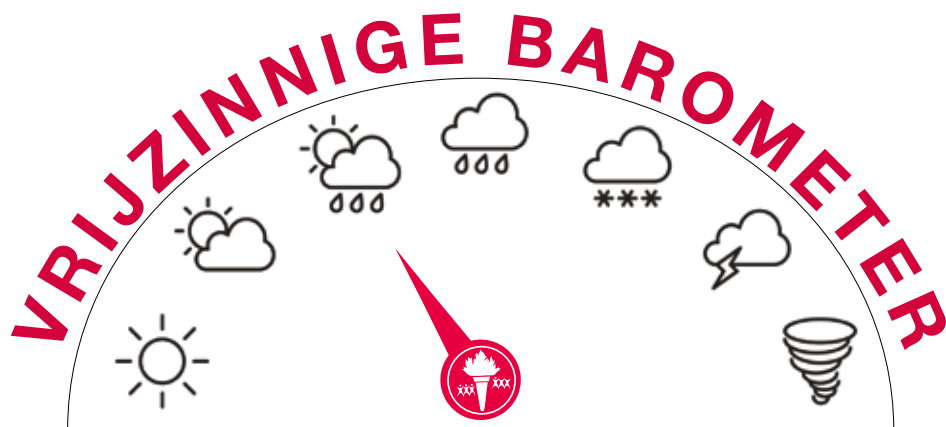
Durven denken

Je bent atheïst, vertelde je. Ben je in een ongelovige omgeving opgegroeid?

Oh neen, ik was een zeer gelovig kind, maar eerder vanuit egoïst-

tisch standpunt. Ik had een boek over Jeanne d'Arc gelezen en dat leek me wel tof: dat God je riep en dat je dan een belangrijke opdracht kreeg. Ik ben om die reden zelfs misdienaar geweest. Ik dacht: vroeg of laat word ik er wel voor beloond. Maar er kwam dus helemaal niets, en mijn geloof brokkelde beetje bij beetje af. Na de theaterschool ging ik naar de universiteit, waar professor Johan Braeckman (filosoof, red.) alle zweverige toestanden definitief uit je hoofd ramde. Hij toonde aan hoe je bepaalde stellingen eenvoudig onderuit kan halen, hoe je zelf kritisch kan denken. Ik heb daar als mens echt veel aan gehad. Dat wil ik ook aan mijn kinderen meegeven, dat ze kunnen en durven stilstaan bij zichzelf, dat ze zichzelf de vraag stellen: "Ga ik hier echt mee akkoord?"

Ook empathie vind ik belangrijk. Van de dag dat ze geboren zijn tot nu lezen mijn man en ik hen elke dag voor, dat is dus al tien jaar. En dat doen we niet alleen om taalkundige redenen. Het gaat ook over in een personage stappen, je inleven, leren meeleven. Dat is zo verrijkend. De kinderen genieten er nog steeds van. Maar we zijn ons er natuurlijk ook van bewust dat ze vroeg of laat hun eigen pad zullen kiezen, dat hopen we zelfs. Ik zou het niet erg vinden mocht mijn zoon met een aktetas rondlopen en rijk zijn als streefdoel hebben. Heel graag zelfs. (*lacht*)



Deze barometer peilt naar de stand van de vrijzinnigheid vandaag. Pakken donkere regenwolken zich samen boven vrijdenkersland? Of geniet de kritische, vrije geest van een staalblauwe lucht en een stralende zon?

Franky Bussche

Wat met euthanasie in de toekomst?

In ons land wordt de uitvoering van euthanasie geregeld door de wet van 28 mei 2002.

In januari 2020 vond een sterk gemediatiseerd assisenproces rond de dood na euthanasie bij psychisch lijden van Tine Nys plaats. Drie betrokken artsen werden beschuldigd van moord. De vrijspraak van de artsen betekende een hele opluchting. Het is een belangrijke uitspraak zowel voor de artsen als voor de rechten van de patiënt.

Er dienen aanpassingen aan de wet te komen door de invoering van afzonderlijke strafbepalingen, zodat artsen niet voor een hof van assisen moeten verschijnen wegens bijvoorbeeld administratieve redenen.

In het publieke debat blijkt de bevolking achter de euthanasiewet te staan. We dienen echter waakzaam te zijn voor de tegenstanders van de wet die bij de oproep tot wijzigingen de klok willen terugdraaien. Zo vormt het voorstel om bij de toepassing van euthanasie bij psychisch lijden de vraag op voorhand aan twee rechters en een psychiater voor te leggen een grove aantasting van het zelfbeschikkingsrecht en de autonomie van de burger. Er bestaan reeds beperkende voorstellen van de Vlaamse Vereniging voor Psychiatrie en van de Broeders van Liefde voor de toepassing van euthanasie bij psychisch lijden.

Op 5 maart 2020 keurde de plenaire vergadering van de Kamer een wetsvoorstel tot wijziging van de euthanasiewet goed. De wilsverklaring euthanasie wordt onbeperkt geldig, en er komt een verbod om artsen contractueel een verbod op te leggen. Bij weigering om een

euthanasie uit te voeren moet de arts dat binnen de zeven dagen laten weten en in elk geval de contactgegevens van een centrum of een vereniging gespecialiseerd in euthanasierecht aan de patiënt bezorgen. Binnen vier dagen volgend op de vraag moet de arts het medisch dossier van de patiënt aan de door de patiënt of door de vertrouwenspersoon aangewezen arts bezorgen.

Al sinds de stemming van de wet in 2002 werden een aantal problemen bij de tekst vastgesteld. Zo is de voorafgaande wilsverklaring euthanasie alleen toepasbaar bij een onomkeerbare coma en niet bij dementie. Een demente persoon bevindt zich immers niet noodzakelijk in een onomkeerbare coma. Het draagvlak bij de bevolking om euthanasie toe te staan aan mensen met dementie met een wilsverklaring neemt verder toe.

Laat de parlementsleden de nodige hoorzittingen organiseren en experts horen om achteraf weloverwogen tot een wettelijk kader te komen, waarbinnen artsen zich kunnen bewegen om aan de terechtte vraag van vele mensen te voldoen.

Voor de voorstanders van het recht op euthanasie bij verworven wilsonbekwaamheid staat het buiten kijf dat de huidige dementiezorg en palliatieve zorg erbij volkomen ontoereikend zijn en dat er dringend bijkomende financiële middelen nodig zijn. Misschien kunnen de tegenstanders van de wetswijziging ook energie steken in het realiseren daarvan. Het gaat erom iedereen de vrijheid te geven om zelf te kiezen met betrekking tot zijn levenseinde en ervoor te zorgen dat wie verdere verzorging wenst toegang tot een optimale palliatieve omkadering krijgt.



Onzichtbare vrouwen in een wereld voor en door mannen

Vrouwen hebben 47 procent meer kans op zwaar letsel bij een auto-ongeluk. Ze lopen 50 procent meer risico op een verkeerde diagnose na een hartaanval. De gemiddelde smartphone is te groot voor de meeste vrouwen. Hoe komt dat? Omdat de wereld voor en door mannen is ontworpen, zo stelt de Britse journaliste Caroline Criado Perez in haar boek *Onzichtbare vrouwen*.

Joke Goovaerts

Met een overvloed aan casestudy's, verhalen en onderzoek toont Caroline Criado Perez aan dat de vrouw stelselmatig wordt genegeerd of vergeten. We gebruiken data die verzameld zijn met de man als uitgangspunt en die houden geen rekening met vrouwenlichamen of het dagelijkse leven van vrouwen. De invloed kan relatief klein zijn, maar ook levensbedreigend. In films, nieuws, literatuur, wetenschap, stadsplanning, economie ... overal doet die genderdatakloof zich voor. Vrouwen worden niet gemeten, niet meegerekend of niet gehoord. En daar moeten we echt geen kwade bedoelingen achter zoeken, zegt Criado Perez. De kloof is het product van een denkwijze die al millennia bestaat en daarom een soort van niet-denken is. Mannen zijn vanzelfsprekend en vrouwen komen helemaal niet ter sprake. Wanneer we 'mens' zeggen, bedoelen we doorgaans 'man'. Dat is niet nieuw. De Franse filosofe Simone de Beauvoir schreef het al in 1947: "De mensheid is mannelijk, en de man omschrijft de vrouw niet op haarzelf, maar in verhouding tot hem. (...) Hij is het subject, hij is het Absolute - zij is de Ander." Nieuw is de context waarin vrouwen de anderen blijven. En die context is de wereld die beheerst wordt door data, *big data*. Aantallen, technologie, algoritmen zijn essentieel voor het verhaal van de 'onzichtbare vrouwen'. Als we een wereld ontwerpen die voor iedereen wil werken, moeten we zo snel mogelijk die genderdatakloof dichten, stelt Criado Perez.

Komt een vrouw bij de dokter

De lange rijen voor het vrouwentoilet, die kennen we. Die zijn het



Caroline Criado Perez



Crashtestdummy's zijn meestal gebaseerd op de gemiddelde man met een lengte van 1,77 meter en een gewicht van 76 kilogram

gevolg van een ontwerp dat mannen bevoordeelt. Dezelfde oppervlakte, maar mannen hebben hokjes en urinoirs. Bovendien heeft een vrouw meer tijd nodig. Dat is een voorbeeld dat ongemakkelijk, irritant of zelfs grappig kan zijn. Maar het kan ook levensbedreigend zijn als vrouwen niet vertegenwoordigd zijn in data. Zoals in de geneeskunde, waar pas vrij recent aandacht is gekomen voor het feit dat bijvoorbeeld een hartaanval zich op een andere manier manifesteert bij vrouwen dan bij mannen. Mannen voelen druk op de borst en pijn aan de arm bij een hartaanval. Vrouwen hebben dan eerder klachten als maagpijn, misselijkheid en vermoeidheid.

Verkeerde diagnoses worden gesteld omdat de medische wetenschap altijd heeft aangenomen dat er behalve de afmetingen en de voortplantingsfuncties geen fundamentele verschillen tussen het vrouwen- en het mannenlichaam bestaan. De man was de norm. Alles daarbuiten is atypisch of abnormaal. Zo worden geneesmiddelen doorgaans ook op mannelijke proefpersonen getest. Zij zouden betrouwbaarder en stabielere zijn, omdat ze geen last hebben van wisselende hormoonspiegels door menstruatie. Caroline Criado Perez haalt diverse voorbeelden aan die duidelijk maken dat de vrouw in de medische wereld vaak over het hoofd wordt gezien.

Zit een vrouw in de auto

De bedoeling van stemherkenningssoftware in auto's is autorijden veiliger te maken. Als de software niet goed werkt, dan kan dat het tegenovergestelde effect hebben. Wat blijkt? De spraakherkenning werkt vaak niet bij vrouwen. Zo citeert Criado Perez in haar boek een vrouw die een Ford Focus uit 2012 had gekocht en erachter kwam dat het spraakbesturingssysteem alleen naar haar man luisterde, ook al zat hij op de passagiersstoel. Merkwaardig is ook dat wanneer vrouwen met een lagere stem spreken, de software wel werkt. Tja, waarom kan een vrouw niet doen alsof ze een man is? Het klinkt allemaal een beetje grappig en ongemakkelijk, maar het gaat verder dan dat. Het autodesign is eigenlijk ontworpen voor

mannen. Zo zijn de crashtestdummy's meestal gebaseerd op de gemiddelde man met een lengte van 1,77 meter en een gewicht van 76 kilogram. Met die poppen wordt er onder meer getest of airbags en veiligheidsgordels goed werken. Pas in 2011 zou men in de Verenigde Staten gebruikmaken van vrouwelijke crashtestdummy's, of eerder kleinere mannelijke poppen. Maar iedereen weet toch dat een vrouwenlichaam anders is? Vrouwen hebben borsten, hebben minder spieren in hun nek en bovenlichaam ... Resultaat van dat alles is dat vrouwen bij een auto-ongeluk veel meer kans op interne bloedingen hebben. Zij hebben 47 procent meer kans op ernstige verwondingen en 17 procent meer kans om te overlijden.

De kloof dichten

In een heldere taal en met een overdosis aan voorbeelden pleit Caroline Criado Perez voor meer inclusiviteit. Ze geeft aan dat wanneer vrouwen bij besluitvorming of bij wetenschappelijk onderzoek en kennisverwerving worden betrokken, de kloof gedicht kan worden. Voor wie suggereert dat gender geen rol meer speelt, is het boek *Onzichtbare vrouwen* een aanrader.

Meer weten?

Caroline Criado Perez (°1984) is journaliste en woont in Londen. In 2013 begon ze met een campagne om meer vrouwen op bankbiljetten te krijgen. Dankzij haar oproep werd er in 2017 een beeltenis van Jane Austen op het Britse biljet van tien pond geplaatst. Ze richtte ook een databank met deskundige vrouwen op. In 2019 won ze met *Onzichtbare vrouwen*. *Waarom we leven in een wereld voor en door mannen* ontworpen de Royal Society Science Books Prize.

Meer informatie op: www.carolinecriadoperez.com



“Creatief denken en samenwerken”

E

ulaly Vanroelen, 24 jaar, is student kunstwetenschappen en archeologie aan de Vrije Universiteit Brussel en schrijft haar masterproef over jongerenparticipatie. Ze is actief op het vlak van jongerencommunicatie en ijvert voor meer verjonging in de non-profitsector. Bij deMens.nu is ze als vrijwilliger aan de slag. Ze licht graag toe waarom vrijwilligerswerk haar zo nauw aan het hart ligt.

Annouk Brebels

◀ Eulaly Vanroelen: “Als vrijwilliger kan je rustig met kleine engagementen beginnen en vervolgens naar een grotere rol doorgroeien.”

“

Humanisme geeft me een gevoel van peace and love

”

Wat betekent het voor jou om vrijwilliger te zijn?

Ik wil vooral bijleren over de sector waarin ik later beroepsmatig hoop mee te draaien. De kansen die je als vrijwilliger krijgt om te experimenteren zijn voor mij echt een meerwaarde. Daarnaast draagt vrijwilligerswerk er ook toe bij dat ik mezelf beter leer kennen. Welke competenties heb ik en welke nog niet? Bovendien vind ik het ook fijn om in contact te komen met mensen die ik in mijn dagelijkse leven niet tegenkom. Door samen te werken, leer je anderen meer te waarderen. Dat verrijkt je enorm, en dat zijn ook vaardigheden die nuttig zijn voor je latere beroepsleven.

Welk soort vrijwilligerswerk doe je het liefst?

Momenteel geef ik, samen met de jongerencoördinator van deMens.nu, in verschillende huizenvandeMens workshops over jongerencommunicatie. Het is fijn om anderen op die manier te inspireren en hen iets over jongerencommunicatie bij te brengen. In de aanloop naar de Belgian Pride van 2019 heb ik ook als vrijwilliger de sociale media beheerd. Dat was erg leuk om te doen, maar nog liever deel ik mijn passie rechtstreeks met mensen. Tijdens de workshops die ik geef, kom ik meer in contact met anderen.

Waarom heb je voor een organisatie als deMens.nu gekozen en wat spreekt je aan in het vrijzinnig humanisme?

Ik heb deMens.nu leren kennen dankzij een vriendin. De huwelijksplechtigheden die ze in de huizenvandeMens verzorgen, vind ik echt tof. Ik zie mezelf absoluut niet voor de kerk trouwen, dus dat alternatief heeft voor mij zeker extra betekenis. De waarden en normen van het vrijzinnig humanisme zijn heel herkenbaar wat mij betreft. Ik kan daar makkelijk aansluiting bij vinden. Humanisme is voor mij heel vrij en geeft me een beetje een gevoel van *peace and love*.

Wat heb je geleerd dankzij het vrijwilligerswerk?

Door aan vrijwilligerswerk te doen, kan je vooral je vaardigheden bijschaven. Als je een academische opleiding volgt, is een stage alleen soms niet voldoende om je praktisch te bekwamen. Ik wil vooral ook proeven van verschillende organisaties en werkplekken, en ik wil mij graag voor specifieke projecten inzetten. Natuurlijk heeft mijn opleiding een inhoudelijk belangrijke waarde, maar tegelijk voel je ook dat de praktijkervaring nog te weinig aan bod komt. Veel jonge mensen ontdekken pas na hun studies wat ze graag doen of willen doen. Ik heb door mijn vrijwilligerswerk vooral geleerd om creatief te denken en om met anderen samen te werken. Daarnaast heb ik ook ervaren hoe je een project volledig van nul af aan opstart.

Heb je dankzij het vrijwilligerswerk een groot sociaal netwerk opgebouwd?

Ik denk dat de term netwerk hier op zijn plaats is. Velen starten met het idee dat ze via vrijwilligerswerk veel vrienden gaan maken, maar dat kan wel snel verwateren. Je houdt daar misschien wel een nieuwe vriend of vriendin aan over, maar dat is niet altijd zeker. Ik ervaar het als positief dat ik vooral veel contacten voor het latere professionele leven leg. Zo heb ik enkele mensen leren kennen die ik momenteel ook voor mijn masterproef kan consulteren. Ik kan dan een informeel bericht via Facebook sturen om te vragen of we eens kunnen afspreken. De formele weg is vaak te hoogdrempelig en dan duurt het meestal langer voor je antwoord krijgt. Vaak heb je ook gemeenschappelijke vrienden via Facebook, dus dat is de ideale ijsbreker.

Waar ligt voor jou de waarde van vrijwilligerswerk?

Veel jonge mensen weten nog niet zo goed waar hun competenties liggen of wat ze graag willen doen. Meedraaien in een organisatie



Anderen inspireren en zich ten volle inzetten



is een manier om zichzelf beter te leren kennen. Er zijn ook jongeren die naast hun studies graag nog iets willen bijleren. Ze zijn op zoek naar hun plaats en waarde in de maatschappij en sluiten zich bijgevolg graag aan bij een organisatie, maar vooral bij een project waarvoor ze zich ten volle kunnen inzetten. Het initiatief van de Universiteit Gent om vrijwilligerswerk in de opleiding te integreren, vind ik een goed idee. Studenten die naast hun studie nog actief zijn en ervoor kiezen om aan vrijwilligerswerk te doen, kunnen dat dan mee in hun opleiding opnemen.

Hoe kan je andere jongeren motiveren om als vrijwilliger aan de slag te gaan?

Ik zou jongeren vooral proberen te activeren om naar evenementen te komen waaraan je zelf als vrijwilliger meewerkt. Het is belangrijk om tijdens zo'n evenement vol passie over je inzet te vertellen. Op die manier zullen ze misschien wel geïnspireerd worden en ook zin krijgen om mee te participeren. Mond-tot-mondreclame zorgt nog altijd voor het beste resultaat. Het zien en zelf beleven werkt het best.

Waarom moeten jongeren participeren aan vrijwilligerswerk?

Als vrijwilliger mag je nog wel eens tegen de lamp lopen en falen, en heb je vooral de kans om daaruit te leren. Als je al ergens werkt, is dat veel moeilijker. Als vrijwilliger kan je bijvoorbeeld rustig met kleine engagementen beginnen en vervolgens naar een grotere rol

doorgroeien. Het is ook fijn dat medewerkers je leren kennen en ontdekken waar je goed in bent. Vaak gaan ze je dan nadien ook voor bepaalde zaken vragen, als ze weten dat het soort vrijwilligerswerk je op het lijf is geschreven. En wie weet raak je zo ook wel aan een job.

Hoe belangrijk vind je maatschappelijk engagement?

Organisaties en projecten moeten door iedereen worden gedragen, niet alleen door mensen met ervaring, maar ook door jongeren. Jonge mensen hebben zeker een meerwaarde te bieden. Dat idee zou ook maatschappelijk ingang moeten vinden, want vrijwilligerswerk zit vaak nog onder de radar. Veel jongeren willen wel een bijdrage leveren, maar weten niet waar ze terechtkunnen. En professionele medewerkers denken vaak dat jongeren niets willen doen, hoewel ze net zo geëngageerd zijn als ouderen. Er is gewoon ergens een vorm van miscommunicatie tussen beiden. Organisaties zouden sowieso veel meer op jongeren moeten inzetten.

Wat zijn je dromen en wensen voor de toekomst?

Mijn grootste wens is om werk te vinden. Ik maak me daar toch wel zorgen over. Ik vind het heel fijn om me met jongerencommunicatie bezig te houden en ik zou dat in de toekomst ook graag blijven doen. Mijn specialisatie ligt binnen de cultuursector, maar ik hoop toch dat ik iets voor verschillende sectoren kan betekenen door meer jongeren bij organisaties en projecten te betrekken.

De valkuilen van het denken

Over bijgeloof,
illusies en
complotten



- 18 Zoek de waarheid**
Over bijgeloof en illusies
- 22 Oogklep om oogklep**
De valkuilen in ons denken
- 26 De weg naar de brandstapel**
Het droevige relaas van Tjenne
- 28 Alternatieve geneeskunde**
Baat het niet, dan schaadt het niet?

- 32 De letterlijkheid voorbij**
Vele tinten van grijs
- 36 Traditional healing en hekserij**
Volksgeloof in Zuid-Afrika
- 40 De complotdenker in ons**
Je kan het zo gek niet bedenken
- 43 Doordacht**
Een verzameling weetjes en tips

Zoek de waarheid

Over bijgeloof en illusies

© Tinseltown / Shutterstock.com



In de Amerikaanse sf-serie *The X-Files* proberen FBI-agenten Mulder en Scully een aantal onopgeloste en onverklaarbare zaken op te lossen. Mulder gelooft in het paranormale, terwijl zijn partner Scully de verschijnselen wetenschappelijk benadert. Hoe dan ook, de waarheid is te vinden

Heb jij al eens een zwarte kat gemeden? Een kaarsje gebrand voor goed geluk? Je kindertijd herbeleefd op de sofa van een psychoanalist? Of met behulp van een aluminium hoedje geprobeerd te verhinderen dat aliens je gedachten lezen? De neiging tot bijgeloof zit diepgeworteld in onze hersenpan, niemand ontsnapt eraan. Gelukkig zijn er filosofen die ons leren hoe je bijgeloof en andere illusies kan ontmaskeren.

Bert Goossens

Better safe than sorry

In hun boek *De ongelovige Thomas heeft een punt* ontrafelen Johan Braeckman en Maarten Boudry het onkritische denken van de mens. De twee filosofen nemen verschillende pseudowetenschappelijke praktijken, hoaxes, complottheorieën én religieuze denk-

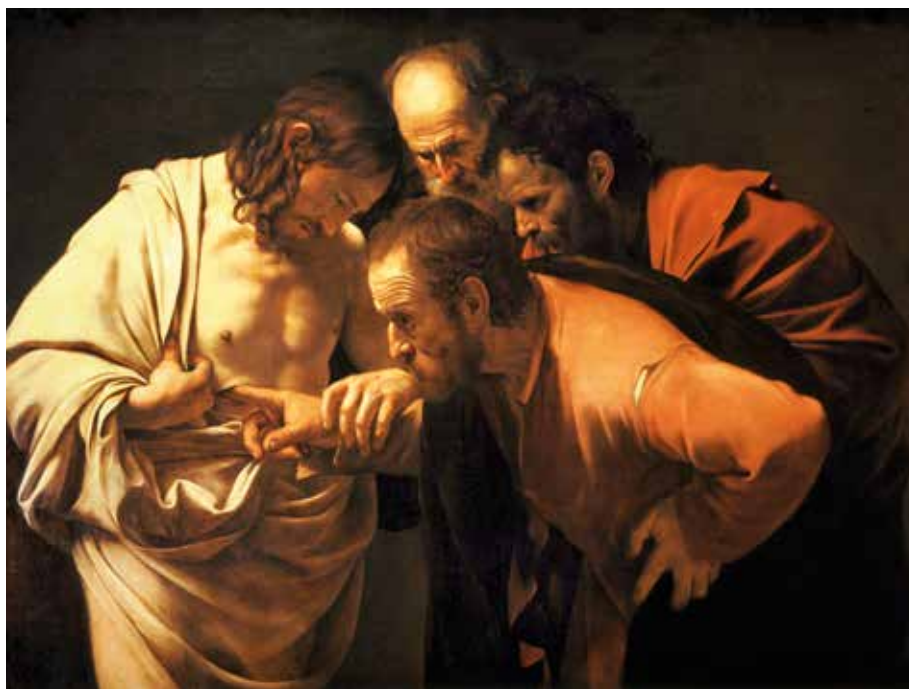
beelden onder de loep. Aan de hand van die gevalsstudies krijgt de lezer inzicht in de psychologische mechanismen die mensen naar bijgeloof en andere quatsch drijven.

De mens is meester in het verbinden van gebeurtenissen die samen voorkomen. De

keerzijde van ons talent om patronen te zien, is het onvermijdelijk leggen van valse oorzakelijke verbanden, wat zich in bijgeloof kan uiten.

Ons brein is erg gevoelig afgestemd als het op het herkennen van patronen aankomt

De ongelovige Thomas, geschilderd door Caravaggio: in hun boek *De ongelovige Thomas heeft een punt* brengen Johan Braeckman en Maarten Boudry een ode aan de apostel Thomas, die niet zomaar Jezus' woord geloofde. De filosofen ontrafelen het onkritische denken van de mens



en dat kan evolutionair worden verklaard. Boudry en Braeckman geven een verhelderend voorbeeld uit de tijd van onze voorouders.

De jager-verzamelaar die geritsel in een struik aan een leeuw linkte, had een grotere overlevingskans dan de jager-verzamelaar die al fluitend door de savanne liep en weinig verbanden in zijn omgeving herkende. De eerste jager-verzamelaar zal zich meer dan eens aangesteld hebben door weg te lopen nadat er een briesje door de struik waaide. Maar uiteindelijk geldt in de natuur: *better safe than sorry*.

Dat wil niet zeggen dat bijgeloof of andere illusies ons een evolutionair voordeel verschaffen. Het feit dat we soms aan illusies ten prooi vallen, is gewoonweg een neveneffect van cognitieve mechanismen die af en toe de mist ingaan.

Cognitieve dissonantie

Bijgeloof is niet voorbehouden aan goedgelovige of domme mensen.

Sceptici die onderzoek naar pseudowetenschappelijke praktijken en hun *believers* voeren, zijn meer dan eens verbaasd hoe intelligent en welbespraakt hun studieobjecten zijn. Het is soms moeilijk te vatten

hoe verstandige mensen zo diep in hun waanideeën komen vast te zitten.

Zo zijn er leden van Mensa, een vereniging voor mensen met een hoog IQ, die geloven dat je met een sterke geestkracht lepel kan buigen.

Dat je op één bepaald gebied deskundig bent, wil uiteraard nog niet zeggen dat je op alle vlakken een expert bent. Isaac Newton, de geniale natuurkundige, had bijvoorbeeld net zoals veel van zijn tijdgenoten een passie voor alchemie en astrologie. Arthur Conan Doyle schreef naast verhalen over de wetenschappelijk ingestelde privédetective Sherlock Holmes een boek dat het bestaan van elfjes moest aantonen.

Iedereen lijdt aan cognitieve dissonantie, de onaangename spanning die je ervaart bij tegenstrijdige ideeën of bij opvattingen die in strijd zijn met je eigen overtuiging. En ook intelligente mensen laten zich verleiden tot wensdenken, *cherry picking* en andere psychologische mechanismen die hun illusies en bijgeloof bestendigen.

Mensen die verstrikt raken in hun drogredenen, zijn niet altijd vatbaar voor rationele argumenten. Nog moeilijker wordt het als de irrationele denker zich beroept

op bovennatuurlijke elementen, waar de wetenschap zogezegd geen vat op heeft.

Of kan jij soms bewijzen dat er nergens in het heelal ruimtewezens zijn die ons bespioneren?

Gevaarlijke illusies

In zijn boek *Illusies voor gevorderden* gaat de scepticus Boudry nog een stapje verder en houdt hij een pleidooi om niet alleen bijgeloof, maar al onze illusies overboord te gooien. Illusies zijn niet enkel onwaar, maar kunnen ook gevaarlijk zijn.

Een extreem voorbeeld hiervan zijn mensen die aan het syndroom van Capgras lijden. Zij zijn ervan overtuigd dat een vertrouwde persoon in hun omgeving door een sinistere dubbelganger is verwisseld. Ook mensen zonder psychische wanen kunnen in de ban van illusies zijn. Denk aan een getuige van Jehova die een kind laat doodbloeden, omdat hij of zij gelooft dat Bijbelverzen aantonen dat bloedtransfusies een zonde zijn. Of een patiënt die een behandeling tegen kanker links laat liggen ten voordele van enkele homeopathische waterdruppels.

Voor menig atheïst, zoals Boudry, is religieus geloof een bijgeloof als een ander. Er is geen wetenschappelijke basis om te geloven dat de Koran of een ander religieus



De mens is meester in het verbinden van gebeurtenissen die samen voorkomen. De keerzijde van ons talent om patronen te zien, is het onvermijdelijk leggen van valse oorzakelijke verbanden. Zit er echt een prehistorisch monster in Loch Ness of toont de foto een tak van een boom?

boek het woord van 'God' bevat. Maar misschien is religie waardevol om in stand te houden? Is de wereld niet te kil zonder God, Allah en Boeddha?

Boudry ontkent niet dat religie een bron van zingeving kan zijn. Hij verwijst bijvoorbeeld naar een studie die aangeeft dat zowel overtuigde gelovigen als rotsvaste atheïsten gelukkiger zijn dan de levensbeschouwelijke twijfelaars. De wetenschapsfilosoof ziet gewoon geen enkele noodzaak om potentieel gevaarlijke religies als illusies te behouden, als je ongevaarlijk atheïsme als alternatief hebt.

Positieve illusies

Ook positieve illusies moeten er voor Boudry aan geloven. Positieve illusies zijn al te rooskleurige opvattingen over onszelf en onze talenten, onze naasten en onze toekomst. Volgens psychologen laat de overgrote meerderheid van de mensen zich in met positieve illusies. De meeste mensen zijn ervan overtuigd dat ze intelligenter, socialer en betere leiders zijn dan de rest van de bevolking. De allergrootste waandenkers zijn uiteraard ouders die hun spruit aanzien als mooiste en meest getalenteerde van de hele wereld (ook ondergetekende verklaart zich schuldig).

Boudry maakt een onderscheid tussen 'zelfvullend zelfvertrouwen' en het geloof in illusies.

Sportbeoefenaars en supporters weten hoe belangrijk het mentale aspect bij een sportprestatie is. Een hardloper die er vast van overtuigd is dat hij de eerste plaats zal halen, kan een extra boost krijgen die hem nipt als eerste over de finish laat lopen. Als hij ondanks zijn zelfvertrouwen hopeloos laatste eindigt, heeft hij zichzelf vermoedelijk iets voorgespiegeld.

Positieve illusies kunnen niet alleen bijdragen tot zelfingenomenheid, maar ook gevaarlijke vormen aannemen. Denk aan wegpiraten die hun rijkdommen overschatten of aan een bepaalde president van de Verenigde Staten.

De gedachte dat je ver raakt in het leven door jezelf te overschatten, is diepgeworteld. We staren ons blind op succesverhalen en zien te weinig in dat voor al die topondernemers, -wetenschappers en -artiesten er velen zijn die ondanks hun tonnen zelfvertrouwen niet in hun opzet zijn geslaagd. Over hun lot lees je niet in de geschiedenisboeken.

Geloofsonwillekeur

Dan maar alle illusies overboord gooien? Eigenlijk hebben we meestal niet echt te kiezen.

Geloof in een bepaalde overtuiging is geen schakelaar in je hoofd die je door pure wils-

kracht kan omdraaien. Boudry noemt dat geloofsonwillekeur: je kan onmogelijk iets geloven louter en alleen omdat je graag zou willen dat het waar is. Je kan er niet zomaar voor kiezen om plots in het bestaan van kaboutertjes te geloven.

We kunnen dus alleen van de gunstige effecten van positieve illusies genieten, als we niet weten dat ze ons in de ban houden. Maar, zo stelt Boudry, wanneer de waarheid ons recht in het gezicht staart, kunnen we haar meestal niet straal negeren.

Positieve illusies doen zich vooral voor wanneer objectieve gegevens schaars zijn, moeilijk toegankelijk of voor interpretatie vatbaar. Misschien is er dan nog een uitweg: we kunnen ons zo weinig mogelijk aan de onthutsende feiten blootstellen. Zouden we dit magazine, samen met de vervelende filosofische werken, niet beter in het haardvuur deponeren?

Waarheidsprofeten

Stel dat je elke avond bij je partner thuis komt en die aan een korte ondervraging onderwerpt om er zeker van te zijn dat hij of zij geen dubbelganger is. Of dat je bij elk zoutvat nagaat of een of andere snoodaard de inhoud niet stiekem door suiker heeft vervangen. Het leven van zo'n hypersensitieve scepticus is geen pretje.



Een voetbalspits kan maar beter geloven in zijn eigen kunnen: positieve illusies kunnen voor een extra boost zorgen. Het blijft echter opletten: ze kunnen ook bijdragen tot gevaarlijke vormen van zelfingenomenheid, zoals bij wegpiraten die hun rijkunsten overschatten

Het is een misvatting dat rationeel en sceptisch denken inhoudt dat je voortdurend aan alles moet twijfelen. Dat leidt net tot paranoïde gedachten. Het scheermes van Ockham, een principe dat stelt dat je de hypothese met zo min mogelijk overbodige aannames dient te nemen, is de beste leidraad.

De ondertitel van Boudry's boek, *Of waarom waarheid altijd beter is*, vormt een straffe boutade. De auteur is overtuigend in zijn pleidooi om overtuigingen die niet stroken met de huidige wetenschappelijke inzichten achter ons te laten. Maar zijn we, eenmaal bevrijd van al onze illusies, dan aan het eindpunt van de verlichting gekomen? Hebben we dan eindelijk de waarheid in pacht?

In het boek *Hoeveel waarheid heeft de mens nodig?* heeft de Duitse filosoof Rüdiger Safranski het over de moeilijke relatie van de mens met 'de waarheid'. Grote denkers zoals Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant en Friedrich Nietzsche gingen allemaal gebukt onder hun zoektocht naar een metafysisch houvast voor hun denken en zijn. De waarheid laat zich niet zo makkelijk vatten.

De werkelijkheid is volgens Safranski noch 'waar' of 'onwaar', maar gewoon werkelijk. Het zijn onze interpretaties die 'waar' of 'onwaar' kunnen worden genoemd.

Natuurwetenschappers vinden hun waarheden met behulp van experimenten en observaties. De menswetenschappen hebben het al heel wat moeilijker om eenzelfde objectiviteit te bereiken. Hoe bepaal je bijvoorbeeld welke historicus of econoom 'de waarheid' spreekt?

Terwijl Boudry waakzaam is voor illusies, is Safranski kritisch voor diegenen die hun waarheid aan anderen proberen op te leggen. Beide denkers hebben een punt.

De laatste jaren zijn we geëvolueerd van een postmoderne samenleving, waarin verschillende waarheden naast elkaar kunnen bestaan, naar een *post-truth* tijdperk. De nieuwe politieke profeten hebben niet langer schroom om de waarheid links (of rechts) te laten liggen. Totalitarisme komt zo weer om de hoek kijken. Daarom is het belangrijk om te blijven vechten voor de ruimte om de werkelijkheid te kunnen interpreteren en om binnen die ruimte kritische vragen te stellen.

Is het waar dat de wereld naar de vaantjes gaat? Dat de innige liefde en vriendschap die ik voor mijn dierbaren voel wederzijds is? Dat mijn deMens.nu-artikels lezenswaardig zijn? Dat mijn leven zin heeft?

Wie de waarheid zoekt, komt zichzelf vroeg of laat tegen.

Meer lezen?

- ***De ongelovige Thomas heeft een punt. Een handleiding voor kritisch denken*, Johan Braeckman en Maarten Boudry, Houtekiet, 2011. Ontdek ook: www.ongelovigethomas.be**
- ***Illusies voor gevorderden. Of waarom waarheid altijd beter is*, Maarten Boudry, Uitgeverij Polis, 2015.**
- ***Hoeveel waarheid heeft de mens nodig? Over het denkbare en het leefbare*, Rüdiger Safranski, Atlas, 2004.**
- **Skepp, Studiekring voor Kritische Evaluatie van Pseudowetenschap en het Paranormale, onderzoekt - vrij van religieuze of politieke opvattingen - beweringen en verschijnselen die volgens de huidige stand van de wetenschap bijzonder onwaarschijnlijk of onmogelijk zijn. Meer weten over 'skeptisch' denken? Eén adres: www.skepp.be**

Oogklep om oogklep

De valkuilen in ons denken

© Shutterstock.com



We zijn meer advocaat dan rechter en bekijken gegevens niet nuchter en onpartijdig. Maar veeleer: we hebben een standpunt en zoeken argumenten om dat te onderbouwen



© Thibault Gregoire / Read My Lips

Ruben Mersch,
filosoof en bioloog

J

ij bent hoogstwaarschijnlijk een kakkerlak. En een idioot. Ik ook. We geloven wat we willen geloven, zelfs in politieke en wetenschappelijke kwesties. We grabbelen olijk in de ton der data om ons eigen gelijk te bewijzen. Echter, om de aanklacht te verzachten: we kiezen er niet voor, we zitten zo in elkaar. Maar we kunnen dat overstijgen, nota bene dankzij onze tegenstanders. Ja, die dus, die wij zelf idioten vinden.

Anne-Flor Vanmeenen

Taal heeft een impact, maar je kan racisme bijvoorbeeld niet uitroeien door het woordgebruik aan te pakken. Dat is zoals de stippen bij mazelen wegschminken: het lost niets op



Dit is het verhaal waar Ruben Mersch, filosoof en bioloog, letterlijk en figuurlijk aan schrijft. Al drie boeken lang. Hij noemt zichzelf een pragmaticus, een waarschijnlijkheidsdenker en een nieuwsgierigaard. Hopelijk nog slechts deeltijds idioot. En hij zegt dat je eigen standpunten doorlichten alsof ze van iemand anders zijn, heilzaam is. U vraagt, wij draaien, dachten we. We sprokkelde enkele pittige quotes uit zijn oeuvre en gaven hem een koekje van eigen deeg. Wat volgt is de neerslag van een knapperig gesprek met wijsheden die stuk voor stuk tegelwaardig zijn.

“Ons brein martelt de werkelijkheid tot ze bekend wat we graag willen horen”

Als een groep ingenieurs was aangesteld om ons brein te ontwerpen als waarheidszoeker, dan hadden we hen vast ontslagen bij de voorstelling van hun product. Er hapert van alles aan. We vertrekken graag vanuit een verlichtingsdenken: de weledele mens zoekt en vindt de waarheid. Maar laten we pijnlijk eerlijk zijn: ons brein is daar niet voor gemaakt. Het is een product van de evolutie, waarbij bijvoorbeeld status en behoren tot een groep vaak belangrijker waren dan waarheid. We moesten nu eenmaal overleven. We zien dus wel feiten, maar we lezen ze vaak zoals ze passen binnen onze visie of ons eigen voordeel. We masseren, of martelen de werkelijkheid tot ze strookt met wat we willen denken. Ons denken bepaalt dus heel vaak de feiten, en niet omgekeerd.

“Het meervoud van anekdote is niet data”

Een typische valstrik waar we vaak in tuinen: een verhaal is sterker dan droge data. Een anekdote bewijst in feite helemaal niets, en toch bepaalt ze ons denken krachtiger dan een karrenvracht aan objectieve gegevens. Neem de uitspraak van de Vlaamse minister-president Jan Jambon over mensen die met hun kinderbijslag een huis kopen. Voor zover dat al waar kán zijn, zegt dat helemaal niets over alle andere mensen met een uitkering. Maar het spreekt natuurlijk meteen de verbeelding en de emoties aan. Een heel strategisch middel dus, dat de farma-industrie bijvoorbeeld ook gebruikt. Er is voor elk geneesmiddel waarvan de waarde amper is bewezen en/of de terugbetaling extreem duur is, wel een verhaal te vinden van iemand waarbij het (zogezegd) werkte. En: “Ocharme, hoe kan de regering die zieke mensen dan niet steunen, wat harteloos!” De publieke opinie is snel gevormd en de industrie wrijft zich in de handen. We kijken niet naar de objectieve gegevens en lopen er met open ogen in.

“We gedragen ons als ideologische hypochonders”

Er zijn mensen die op elke morele slak zout leggen en overal iets groters in zien. Denk bijvoorbeeld aan de discussie dat we ‘wit’ in plaats van ‘blank’ zouden moeten zeggen. Dat is in feite een non-discussie; daarin is geen waarheid te vinden. Bepaalde begrippen krijgen een symboolwaarde

maar de onderliggende laag, waar het in feite wél om draait, wordt niet verkend. Taal heeft natuurlijk een impact, maar je kan racisme niet uitroeien door woordgebruik. Dat is zoals de stippen bij mazelen wegschminken: het lost niets op. Symptoom en oorzaak mag je niet met elkaar verwarren.

“De werkelijkheid is een waterbed: als je op één plek duwt, komt het op een andere plek omhoog”

Daarmee bedoel ik dat alles voor- en nadelen heeft. De perfecte oplossing bestaat doorgaans niet. Je moet afwegen wat de meeste impact heeft. Neem bijvoorbeeld het hele gedoe rond plastic zakjes. Ze zijn overal gebannen en we slaan ons op de borst over onze inspanningen om het milieu te helpen. Waar niemand aan denkt, is dat de productie van plastic zakjes qua CO₂-uitstoot veel beter scoort dan die van katoenen draagtassen. En dan is er ook nog de waterkost. Je moet een katoenen tas waanzinnig vaak hergebruiken om hetzelfde te scoren als een plastic zakje. Maar katoen klinkt ‘natuurlijker’ en die dolfijntjes met een maag vol plastic werken op ons geweten. Daar zijn we weer: ons buikgevoel pakt ons denken in. Als wij gewoon op een verantwoorde manier met plastic zakken zouden omgaan, als we die zouden hergebruiken en nergens anders dan in de vuilnisbak dumpen, dan zou er evenmin plasticsoep zijn. Uiteraard kan je niet alles gemakkelijk onderzoeken en afwegen, en zelfs als



Een debat op internet lijkt op egelseks: het is mogelijk, maar je moet voorzichtig zijn. Online worden standpunten heel snel op flessen getrokken en gaan discussies vaak escaleren

iets goed is onderzocht, is het niet evident om alle relevante data te kennen. Ik heb daar wel begrip voor. Maar vaak blijkt toch dat we zonder gegronde reden voor een bepaald standpunt kiezen, en dat we er op de koop toe niet eens van afstappen als er zeer goede tegenargumenten zijn. Terwijl de wereld heel complex in elkaar zit en er zelden eenduidige wonderoplossingen zijn.

“Een debat op internet lijkt op egelseks: het is mogelijk, maar je moet voorzichtig zijn”

Dat is meteen duidelijk met een experiment. Ga naar een willekeurig Facebookprofiel en scheld iemand zomaar de huid vol. Ga vervolgens naar buiten en doe hetzelfde met een persoon die echt voor je neus staat. Je zal zien hoeveel moeilijker dat tweede is. Onze morele drempels liggen veel lager als we alleen met virtuele personen werken. Daarom zijn droneaanvallen trouwens ‘gemakkelijker’ uit te voeren door het leger dan acties ter plaatse. Het is online ook veel eenvoudiger om een karikatuur van je gesprekspartner te maken. Heel snel worden standpunten op flessen getrokken en escaleert een discussie. Overigens, in die zin zouden politici verbod op Twitter moeten krijgen. Als je visie en argumenten in 280 tekens passen, dan zijn ze hoogstwaarschijnlijk veel te kort door de bocht.

“Je ziet een kakkerlakeneffect als je naar de geschiedenis van onze waarden kijkt”

Kakkerlakken hebben weinig dilemma’s: ze volgen gewoon de eerste van de groep. Eigenlijk zijn we niet zo verschillend van hen. Omdat het heel lastig is om voortdurend alles te checken, volgen we gemakshalve vaak onze leiders, zij het nu politici, bekende personen, onze ouders ... Het spreekt voor zich dat je kiest voor de figuren die bij jouw visie aansluiten. Als wetenschapper X het ene zegt, en onderzoeker Y het andere, en jij denkt in de richting van X, dan zal je ongetwijfeld meer geneigd zijn de eerste te geloven. Meestal zonder zelfs na te denken over wat Y zegt. Zoals een brave kakkerlak nemen we klakkeloos over. Handig en begrijpelijk, maar onverstandig tot zelfs gevaarlijk. Denken we maar aan Duitsland in de jaren dertig.

“Meer kennis leidt tot meer polarisatie”

Dat is een van de ontdekkingen die me erg heeft getroffen. Ik dacht vroeger: als mensen meer weten, over meer data beschikken, dan zouden ze bepaalde meningen zeker herzien. Uit onderzoek blijkt echter vaak het omgekeerde. We zijn meer advocaat dan rechter. We bekijken gegevens niet nuchter en onpartijdig. Maar veeleer: we hebben een standpunt en zoeken argumenten om dat te onderbouwen. Hoe meer argumenten je vindt,

hoe zekerder je wordt van je zaak. En dan zijn we weer bij het ‘martelen’ van de werkelijkheid: wie bewijzen zoekt, zal ze hoogstwaarschijnlijk wel vinden. Daarom pleit ik voor nieuwsgierigheid als te cultiveren levenshouding. Blijf verwonderd, blijf open, blijf onderzoekend. Het is het beste tegengif tegen polarisatie.

“Morele principes zijn zoals God: iedereen vindt dat ze aan zijn kant staan”

Mensen schermen vaak met waarden. Rechtvaardigheid, vrijheid ... allemaal mooie maar vage begrippen. De vraag is hoe je ze invult. Wat betekenen ze in de praktijk voor jou? Pas dan krijgen ze slagkracht in een debat. Heel nuttig is om dat met vragen concreet te maken. Wat zou er gebeuren als jouw oplossing voor een probleem zou worden uitgevoerd? Zouden er ook nadelen aan verbonden zijn? Via die weg schep je meer ruimte voor nuance en openheid voor andere standpunten.

“Het is niet omdat je amygdala het eerste woord krijgt, dat je haar ook het laatste woord moet gunnen”

Mensen zijn hokjesdenkers. Dat was evolutionair erg zinvol: je moet niet rustig afwegen of een tijger goed of slecht nieuws is, je moet in een fractie van een seconde gewoon maken dat je wegkomt. De wereld krijgt labels vanuit onze amygdala, een

We zouden veel meer naar elkaar moeten luisteren in plaats van elkaar te bestrijden. Het is niet per se zo dat een visie die niet met de jouwe strookt, daarom moreel verwerpelijk is



emotioneel centrum in de hersenen. Dingen zijn goed of slecht, veilig of gevaarlijk, betrouwbaar of te mijden. Maar de realiteit is natuurlijk wel een beetje complexer dan dat ... Grijs is sexy. En dan heb ik het niet over de lokken van George Clooney, maar over de waarde van genuanceerd denken. Ik ben bijvoorbeeld blij dat Skepp, een organisatie voor kritisch denken die met reden bepaalde alternatieve geneeswijzen op de korrel neemt, tegenwoordig ook zorgvuldig naar de klassieke geneeskunde kijkt. Neem nu het gebruik van anti-psychotica bij oudere, onrustige mensen. De werking is zeer bescheiden, maar de bijwerkingen zijn enorm, zelfs tot levensverkorting toe. Dat is even onwetenschappelijk en moreel bedenkelijk als kwakzalverij. Hou je blik dus open, de wereld is zelden zwart-wit. En het zwart van de ander is de beste kuur tegen jouw eenzijdig wit.

“De basis van onze twisten is geen verschil in kennis, maar een verschil in moraal”

Als we selecteren op feiten die binnen onze visie passen, leidt meer kennis niet tot meer eensgezindheid. En we selecteren omdat ons brein van nature een hokjesdenker is. We klasseren vanuit de onderbuik met spontane en vaak groepsgebonden vooroordelen. Vanuit je genetica en vanuit je opvoeding krijg je heel wat visies mee die zelden in vraag worden gesteld. Zo heb

je verschillende kaders om de realiteit te benaderen. Het gemakkelijkste is om een ‘tegenstander’ in diskrediet te brengen, dan hoef je niet meer te luisteren. De ander is niet goed ingelicht, imbeciel en, wie weet, zelfs moreel verwerpelijk. Maar de wereld is niet in te delen in goede of slechte mensen. En het is niet per se zo dat een visie die niet met de jouwe strookt, daarom moreel verwerpelijk is. We zouden veel meer naar elkaar moeten luisteren in plaats van elkaar te bestrijden. Niet oog om oog, maar oogklep om oogklep. Erken de intenties van je gesprekspartner en erken waar hij over juiste data beschikt. Je tegenstander is je redder, de oogkleppen van een ander zijn de beste remedie tegen die van jou.

“Roepen in de woestijn kan best leuk zijn, maar echt veel levert het zelden op”

Het is zinvol om in een discussie na te denken over wat je doel is. Wil je absoluut je gelijk halen? Of wil je een goede oplossing vinden? Of misschien gewoon bijleren en je blik verruimen? Akelig veel gaat over status(verlies), groepsgevoel en ego-tripperi. Zeg nu zelf, wat weet je eigenlijk écht over glyfosaat, over kernenergie, over ggo's? Toch is de kans groot dat je er een mening over hebt, dat je misschien al een petitie tekende of dat je er ruzie over maakte met een fanatieke oom op een familiefeest. Toch best vreemd, eigenlijk? Als je een

constructieve discussie wil voeren, zijn de beste tips die ik je kan geven:

- Blijf nieuwsgierig, de wereld is vaak complexer dan je denkt.
- Blijf bescheiden, je bent net zo bevooroordeeld als een ander en je hebt géén moreel monopolie.
- Erken juiste feiten en goede argumenten van je gesprekspartner.
- Zeg sorry als je te ver ging.
- Zoek gemeenschappelijke grond.
- Stel vragen in plaats van argumenten teponeren.
- Luister écht.

Gesneden brood, denk je? Probeer het maar eens. Maar, euh, spreek me gerust tegen als je het anders ziet. Ik luister. *(lacht)*

Meer lezen?

- **Oogklepdenken. Waarom we allemaal idioten zijn**, Ruben Mersch, De Bezige Bij, 2012.
- **Waarom iedereen altijd gelijk heeft**, Ruben Mersch, De Bezige Bij, 2016.
- **Van mening verschillen. Een handleiding**, Ruben Mersch, Borgerhoff & Lamberigts, 2018.

De weg naar de brandstapel

Het droevige relaas van Tjenne

© Larissa Courant



Tjenne wordt symbolisch 'ten hemel gedragen', een monument van de hand van kunstenaar Gerard Moonen dat oproept tot samenwerking en verdraagzaamheid

warte katten, vliegende bezems, tovenarij en pruttelende kookpotten. De hardnekkige stereotypering van 'heksen' leeft nog

steeds door. Het welbekende beeld van de 'oude toverkol' gaat terug tot de zestiende-eeuwse prenten van Pieter Bruegel de Oude. En hoewel de terugblik op heksen vandaag een eerder folkloristisch karakter aanneemt, gaat er een bloedige geschiedenis achter schuil.

Jérémy Celen

Hagazussa en toveres

De etymologische oorsprong van 'heks' is niet helemaal duidelijk. Volgens de meest gebruikte verklaring van de Franse historicus Claude Lecouteux zou het woord 'heks' afgeleid zijn van de term 'hagazussa', wat kan worden opgesplitst in 'haga' of 'haag' en 'zussa', wat 'roes' of 'vrouw' zou betekenen. Een 'hagazussa' zou dus verwijzen naar een in een roes verkerende vrouw die zich in een omheinde of beboste omgeving met magie bezighoudt.

In Vlaamse processtukken werd er echter consequent gebruikgemaakt van het begrip 'toveres'. Met 'toveres' werd een persoon met magische krachten bedoeld, die onder andere de toekomst kon voorspellen en de

liefdesmagie kon beoefenen. Enkel wanneer er sprake was van een zogenoemd 'pact' met de duivel, werd er van hekserij gesproken.

Tussen de dertiende en zestiende eeuw bestonden er verschillende straffen voor zogenoemde 'hekserij'. In het dertiende-eeuwse Vlaamse strafrecht werden ontlasting en verbranding als heksenstraffen gestipuleerd, maar in de praktijk zelden toegepast. De toenemende verstrenging van de heksenvervolgning werd grotendeels gestuurd door de evoluties in het kerkelijk recht. Zo werd 'toverij' door de pauselijke bul van 1484 bestempeld als iets 'gevaarlijks' en gaf het aanleiding tot het aanstellen van rondtrekkende heksenjagers, die er een eigen rechtssysteem op nahielden. De lokale

bisschoppen waren echter ontevreden met die top-downaanpak, en verkozen om de vervolgingen zelf te organiseren.

Dat leidde in 1486 tot het opstellen van de *Heksenhamer* of *Malleus Maleficarum*, een handleiding voor kerkelijke en wereldlijke rechters met betrekking tot het voeren van heksenprocessen. Die 'handleiding', gebaseerd op een combinatie van volksgeloof en christelijke interpretaties, vormde de basis voor de heksenvervolgning in de daaropvolgende twee eeuwen. Het narratief door die documenten heen was de nadruk op het 'verderfelijke' van de vrouwelijke seksualiteit. Een 'heks' werd afgeschilderd als de antipode van de heilige maagd Maria. Ook vrouwen in onze contreien bleven niet gespaard van



Ter hoogte van de beek de Herk wijst een bord richting de steile helling die de wandelaar moet trotseren om tot bij de Tjenneboom te geraken, waar in 1667 de laatste heksenverbranding in Limburg plaatsvond

vervolging, getuige het droevige relaas van Johanna Machiels uit Helshoven, de laatste verbrande heks in Limburg.

Tjenne de heks

De naam 'Tjenne' verwijst naar een zekere Johanna Machiels uit het Zuid-Limburgse Helshoven, in beschuldiging gesteld van hekserij in 1665 en na een twee jaar durend proces veroordeeld tot de doodstraf in 1667. 'Tjenne de heks' zou de verpersoonlijking van het kwaad zijn geweest en anderen tot allerlei wandaden hebben aangezet. Haar straf werd uitgesproken aan de voet van een reusachtige linde nabij een vierdorpenkruispunt van twee oude Romeinse heirbanen. De verbranding van Johanna Machiels vond plaats op de brandstapel zo'n honderd meter verder op het hoogste punt van de vallei, later de Tjenneheuvel genoemd.

Op de plek van de vroegere brandstapel werd de eerste Tjenneboom geplant, die er enkele eeuwen zou staan en uitgroeide tot een reusachtige linde. In de spleten van de boom paste makkelijk een viertal personen en tijdens regenbuien en onweders vormde de boom een goede schuilplaats voor rondtrekkend vee. In 1888-1889 stierf de machtige lindeboom van ouderdom en schoot er wat verderop een populier wortel. De tweede Tjenneboom kende een woeliger bestaan. Volgens de volksverleving was de rusteloze geest van de veroordeelde Johanna Machiels in de buurt van de Tjenneheuvel blijven rondwaren. Een twintigtal jaren later trof een zware storm de Tjenneboom, en een deel van de kruin brak af door het natuurgeweld, of was het de toorn van Johanna?

De Tjenneboom kwam gehavend uit de ongelijke strijd met Moeder Natuur, maar bleek solide genoeg om de aanslag te overleven. Intussen deed de Tjenneheuvel, vóór de Duitse inval tijdens de Tweede Wereldoorlog, dienst als uitkijkpost van het Belgische leger. De heuvel was immers strategisch gelegen met een panoramisch zicht op Haspengouw, een groot deel van Limburg en de provincie Luik. Tijdens WO II maakten ook de Duitse troepen en de US Army gebruik van de uitstekend gelegen locatie.

De Amerikaanse troepen trokken in de zomer van 1945 weg, en volgens de overlevering sloeg de dag nadat de geallieerde strijdmachten vertrokken, de bliksem in op de populier. De stam werd volledig opengegeten door het hemelvuur en raakte zwaar beschadigd. De getergde Tjenneboom bleef niet gespaard van verdere rampspoed. Zo'n vijftien jaar later gingen kinderen in de restanten van de populier spelen. Na een uit de hand gelopen 'vuurtje stook' ging de holle boomstam in vlammen op. Door een speling van het noodlot werd de boom zo'n driehonderd jaar na de terechtstelling van Tjenne levend verbrand. Enkel de stronk bleef nog staande. Maar het bleek, *excusez le mot*, uitstel van executie. Even later zegen ook de restanten van de eens zo machtige populier neer in het nabijgelegen tarweveld.

Dankzij de inspanningen van lokale beziers rees er ook een derde boom uit de as van Tjenne. Onder impuls van de toenmalige burgemeester Vrancken van Gotem en de Zepperse broeder Arsène Martens werd Tjenneboom III op 22 april 1970 in de

leemgrond van Vochtig Haspengouw aangeplant. Jozef Weyns, de eerste conservator van het Bokrijkmuseum, schreef een kort gedicht dat tot voor kort naast de Tjenneboom prijkte: "Opnieuw geplant door Vranckens hand, waar 'k eeuwen overschouw ons vruchtbaar Haspengouw." Op de plek van Tjennes veroordeling werd er tevens een monument opgericht, waarbij Tjenne symbolisch ten hemel wordt gedragen en de bijbehorende zuilen voor meer samenwerking en verdraagzaamheid staan. Tot heden bleef de intussen volgroeide witte abeel gespaard van verder onheil. De rust op Tjenneheuvel lijkt wedergekeerd.

Meer lezen?

- **De rol van de kerk in de totstandkoming en beëindiging van de heksenvervolging in de Nederlanden en Vlaanderen, Mirjan Wessel, thesis Utrecht University, 2012.**
- **Het gevecht met de duivel: heksen in Vlaanderen, Fernand Vanhemelryck, Davidsfonds, 2000.**
- **Studie van heksensagen in het zuiden van Limburg, Geert Verdickt, thesis Katholieke Universiteit Leuven, 2002.**
- **Tjenneboom, Xavier Lenaers, artikel uit Het Belang van Limburg, 2 augustus 1991.**

Alternatieve geneeskunde

Baat het niet, dan schaadt het niet?

© Shutterstock.com



Dat een alternatieve therapeut soms veel tijd en aandacht aan zijn patiënt besteedt, kan bijdragen tot de aantrekkingskracht en populariteit van alternatieve geneeswijzen

Wietse Wiels,
arts, neuroloog in opleiding
en bestuurslid van Skepp

A

Alternatieve geneeswijzen zijn populair, van de middeltjes die je in bijna iedere apotheek vindt tot de meer exotische zaken als gebedsgenezing, reiki en regressietherapie. Sommige therapieën zoals acupunctuur, osteopathie, chiropraxie en homeopathie hebben zelfs een soort erkenning gekregen sinds de wet op de niet-conventionele praktijken uit 1999. Vanwaar die aantrekkingskracht? We gingen hierover in gesprek met Wietse Wiels, arts, neuroloog in opleiding en bestuurslid van Skepp.

Olivier Faelens



De wijze waarop mensen in alternatieve geneeskunde geloven is vaak pragmatisch, als in 'baat het niet, dan schaadt het niet'. Het is alleszins een miljardenbusiness geworden

Wat is alternatieve geneeskunde?

Dat is niet zo eenvoudig te definiëren. Vaak wordt die vraag beantwoord met de oneliner 'alles wat niet bewezen is of kan worden'. Of soms ook in flagrante tegenspraak is met wat bewezen is. Aanhangers van alternatieve geneeskunde zullen die definitie echter niet graag horen, omdat er in ziekenhuizen en bij 'reguliere' artsen ook geneeskunde wordt gebruikt waarvan de werking niet helemaal bewezen is.

Om de zoveel jaar komen alternatievelingen met nieuwe termen aanzetten, bijvoorbeeld complementaire, holistische of integratieve geneeskunde. Daarmee worden meestal vage dingen bedoeld, zoals een genezingsproces waarbij het lichaam zelf wordt gestimuleerd om te genezen. Je kan daar moeilijker tegen zijn. Veel alternatieve geneeskundigen willen niet flagrant in strijd zijn met de wetenschappelijke geneeskunde. Vaak willen ze zelfs als wetenschappelijk worden beschouwd, of op zijn minst als aanvullend op de geneeskunde.

Ze willen erkenning vanuit wetenschappelijke hoek?

De wetenschap heeft de laatste tweehonderd jaar een enorme vooruitgang geboekt. Om van dat wetenschappelijk aura te kunnen genieten, meten alternatieve geneeskundigen zich een wetenschappelijk keurslijf aan, door artikels te produceren,

wetenschappelijke termen te hanteren, academici zich voor hun geneeswijze te laten uitspreken, enzovoort. Ze geloven ook in experiment en bewijs, zolang die hun therapie bevestigen. Die groep noemen we de pseudowetenschappers, met bijvoorbeeld homeopaten die zich in oneindige bochten zullen wringen om toch maar te bewijzen dat homeopathie werkzaam is. Daartegenover staan zij die stellen dat de wetenschap geen echte vooruitgang heeft geboekt, maar die zijn eerder uitzonderlijk. Een hoop therapieën beroept zich echter op een vaag concept van ziel, kracht, energie of universum, wat je bijna per definitie niet kan zien of meten. Zoiets is een geloof in het paranormale, iets dat in principe buiten de wetenschap valt. Veel oosterse geneeswijzen vallen daaronder, maar ook de klassieke osteopathie waar men gelooft dat er een soort van energie vanuit de rug naar de rest van het lichaam straalt. Een andere groep zijn de traditionele volksgenezers of sjamanen. Ze beroepen zich op een traditie en gaan zich niet in de wetenschappelijke arena gooien.

Tot op zekere hoogte is 'ieder zijn waarheid' mainstream geworden. Welke impact heeft dat op het gebruik van alternatieve geneeskunde?

Er is heel wat geschreven over het relativisme dat door bepaalde postmoderne of poststructuralistische stromingen werd

gehanteerd. Dat alles maar een mening is of dat ieder zijn waarheid heeft, is uiteraard een problematische stelling. Mijn antwoord daarop is dat dat ook maar gewoon een mening is (*lacht*) en dat ze mensen die met wetenschap bezig zijn maar beter laten doen, zodat zij de wetenschappelijke vooruitgang met nieuwe resultaten kunnen verderzetten. Je hebt ook geneeskundigen die vanuit het besef van betwifelbare kennis de nadruk gaan leggen op strenge bewijsnormen, zoals het hanteren van statistische relevantie, de herhaalbaarheid van het effect, het gerandomiseerd opdelen van deelnemers in een groep met toegediend medicijn en een andere groep met placebo, enzovoort. Dat is wat ze *evidence-based medicine* noemen, wat nog een stapje 'hoger' is dan *science-based medicine*.

Hoeveel mensen geloven in alternatieve geneeskunde?

Dat hangt van je definitie af. Gaat het over het bezoeken van gebedsgenezers, het gebruik van homeopathie, het drinken van kruiden-thee, het bezoeken van een osteopaat? Afhankelijk daarvan ga je grote verschillen in cijfers vinden. Alternatiev's beginnen hun betoog vaak met het grote of stijgende aantal mensen dat gebruikmaakt van alternatieve geneeskunde, maar wat betekent dat? Vroeger geloofde iedereen dat de aarde plat was - een geloof dat trouwens tegenwoordig weer een heropleving



Een hoop alternatieve therapieën beroept zich op een vaag concept van ziel, kracht, energie of universum, wat je bijna per definitie niet kan zien of meten

kent. Dat betekent niet dat het waar is. Ik denk dat de wijze waarop mensen in alternatieve geneeskunde geloven vaak pragmatisch is, als in 'baat het niet, dan schaadt het niet'. Het is alleszins een miljardenbusiness geworden. Kijk maar naar de omzet van bedrijven als Boiron of A. Vogel.

Hoe verklaar jij de aantrekkingskracht van alternatieve geneeskunde?

Er zijn drie belangrijke ideeën: dat het natuurlijk, traditioneel en holistisch is. Het coronavirus Covid-19 is natuurlijk. Aderlaten is traditioneel, maar niet zo gezond. Met holistisch wordt verwezen naar de gehele persoon aan wie aandacht wordt gegeven. In een medische context is er niet altijd tijd voor, maar ook daar probeert men rekening te houden met de context van de patiënt en zich empathisch op te stellen. Dat een alternatieve therapeut soms veel tijd en aandacht aan zijn patiënt besteedt, kan natuurlijk wel aantrekkelijk zijn.

Wat zijn de alternatieve geneeswijzen waar we ons zorgen om moeten maken in België?

De vraag is wat je belangrijk vindt. Dat een geneeswijze juist is, dat ze werkt, dat ze veilig is? Wat ik schadelijk vind, is reguliere behandelingen, zoals chemotherapie of een operatie, stopzetten ter wille van een alternatieve behandeling. Sommige alternatieve geneeswijzen hebben bovendien

negatieve bijwerkingen, wat niet hoort bij een product dat geen bewezen positieve werking heeft. Wat ik persoonlijk heel erg vind, zijn de sociaal-economische gevolgen voor kwetsbare mensen. Het is natuurlijk ook jammer dat rijke mensen hun reiki-meester gek veel geld betalen voor een handoplegging, maar ik word helemaal moedeloos wanneer iemand die ziek is fortuinen betaalt aan een alternatieve en dus niet werkzame therapie in de hoop te genezen. Ik ken verhalen van mensen die hun huis verkopen om hun ziek kind toch maar een alternatieve therapie in Duitsland te kunnen bieden. Erg triestig is dat.

Zie je een evolutie in België op het gebied van alternatieve geneeskunde?

Dat komt en gaat in modes. Soms is het chiropraxie en dan weer osteopathie dat veel aandacht krijgt, met bijvoorbeeld gezondheidseconoom Lieven Annemans die er recent promotie voor maakte. De alternatieve kankerbehandelingen in Duitsland zijn een tijdje populair geweest, maar door rechtszaken en negatieve berichtgeving zijn die nu enigszins op de achtergrond geraakt. Ik heb de indruk dat homeopathie de laatste jaren wat in het defensief is, doordat een aantal grote zorgverzekeraars en organisaties zeggen dat de promotie en terugbetaling ervan moet stoppen omdat genoeg is aangetoond dat het niet werkt. Op het internationale toneel heb je de traditionele

Chinese en ayurvedische geneeswijzen die respectievelijk door China en India sterk worden gepromoot. Ze hebben ook de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) ertoe kunnen brengen om die geneeswijzen, vanuit een soort respect voor cultuurverschillen, in een aantal obscure teksten te erkennen. We hebben de WHO hierover in het verleden al aangeschreven.

Hoe zit het met de spirituele trips onder invloed van ayahuasca, ibogaïne, vliegenzwammen en dat soort dingen?

Bij Skepp hoor je soms dat je niets a priori kan afwijzen, hoewel sommige beweringen zo absurd en in strijd zijn met alles wat we weten dat je ze wel 'de facto' kan negeren. Wijlen Etienne Vermeersch, filosoof en ethicus, schreef daarover destijds een mooi artikel, *Wetenschappelijke a priori's tegenover het paranormale*. Dat geldt niet voor de substanties die je net opsomde en die een duidelijke biologische werking hebben. Het is echter niet gemakkelijk om de effecten van die natuurproducten te onderzoeken, omdat een plant of een eenvoudige joint uit duizenden verschillende stoffen bestaat die elk afzonderlijk zouden moeten worden onderzocht. Door het taboe rond drugs en de *war on drugs* werden veel van die producten niet serieus onderzocht, maar daar is de laatste jaren verandering in gekomen. Gelukkig maar, want uiteindelijk zijn veel geneesmiddelen ontdekt via natuur-

In cannabis vind je hallucinogene THC en zogenaamd kalmerende CBD. Uit onderzoek blijkt CBD een kalmerende werking te hebben bij specifieke aandoeningen zoals pijnlijke spierspasmen bij multiple sclerose en braken bij kanker. Daardoor kopen sommige mensen CBD-olie tegen pijn of om rustiger te worden, zonder enig bewijs van de werkzaamheid ervan



producten. Zo komt aspirine van de wilgenbast en bepaalde chemotherapie komt van de taxushaag. Als je daarenboven bedenkt dat het voor de farmaceutische industrie tot twintig jaar kan duren om een bepaalde geneeskundige molecule te ontwikkelen, dan is het niet onlogisch om bij natuurproducten te gaan zoeken wat er reeds voorhanden is en dat uit te testen. Zo vinden we bij sommige paddenstoelen de stof psilocybine, wat volgens een aantal onderzoeken lijkt te werken bij resistente depressie en enkele sterke vormen van hoofdpijn. Maar het is niet omdat aspirine tegen hoofdpijn helpt, dat je dan op een wilgenbast moet beginnen te kauwen.

En wat met CBD, waar recent veel om te doen was in de media?

In cannabis vind je hallucinogene THC en zogenaamd kalmerende CBD. Uit onderzoek blijkt CBD inderdaad een kalmerende werking te hebben bij specifieke aandoeningen zoals bepaalde vormen van kinderepilepsie, pijnlijke spierspasmen bij multiple sclerose, en braken bij kanker. Door die resultaten zijn een hoop mensen via allerlei winkeltjes CBD-olie gaan kopen tegen pijn of om rustiger te worden, zonder enig bewijs van die werkzaamheid. Via die winkels loop je ook het risico dat het om dure en onzuivere producten gaat. Zeker voor kwetsbare personen zoals kinderen is het belangrijk dat er geen andere stoffen

zoals THC inzitten. Ik raad mijn patiënten die erom vragen dan ook altijd aan om naar een apotheker te gaan, nadat ik ze goed heb geïnformeerd over de wetenschappelijkheid ervan. Ik vind ook dat apothekers de plicht hebben om die informatie duidelijk aan hun cliënteel te geven. Jammer genoeg wordt het door apothekers soms ook voor allerlei andere zaken gepromoot.

Wat is je standpunt over alternatieve geneesmiddelen bij de apotheker?

Ik vind dat problematisch. Ook artsen zijn niet heilig, maar als een arts een loopje met de wetenschap neemt, wordt die door collega's al gauw als kwakzalver of randfiguur gezien. Ik heb de indruk dat dat bij apothekers minder het geval is. Bij de meeste apothekers vind je producten die geen geneesmiddelen zijn en geen enkele wetenschappelijke waarde bezitten. Apothekers zijn hoogopgeleide wetenschappers, maar soms lijkt het commercieel belang de overhand te nemen. In de statuten van de Orde der Apothekers staat nochtans dat het doel van een apotheek niet louter commercieel mag zijn. Een aantal onderzoeken van consumentenorganisaties wijst uit dat apothekers hun klanten over alternatieve geneesmiddelen weinig betrouwbare informatie bieden en die producten zelfs promoten.

Met Skepp willen we nu uitzoeken hoe dat

commerciële systeem van desinformatie kan worden veranderd. We willen nagaan in welke mate apothekers zelf in die middelen geloven of dat ze vanuit louter pragmatische commerciële overwegingen worden aangeboden. Stel dat de te lage winstmarges op geneesmiddelen een belangrijke oorzaak vormen, dan moet men misschien een structurele verandering doorvoeren om apothekers voldoende winstgevend te maken zonder dat ze kwakzalverij moeten verkopen. Alleszins hebben we in onze nieuwsbrief een oproep gelanceerd om mee na te denken over wat er nodig is om apothekers opnieuw wetenschappelijk onderbouwde producten te laten verkopen. Mensen die hierover vragen of ideeën hebben, kunnen die naar actieapotheken@skepp.be sturen.

Skepp?

Skepp, Studiekring voor Kritische Evaluatie van Pseudowetenschap en het Paranormale, onderzoekt - vrij van religieuze of politieke opvattingen - beweringen en verschijnselen die volgens de huidige stand van de wetenschap bijzonder onwaarschijnlijk of onmogelijk zijn. Meer informatie, opiniestukken en nuttige links op: www.skepp.be

De letterlijkheid voorbij

Veel tinten van grijs

© Shutterstock.com



D

Voor vrijzinnig humanisten is het leven eindig, en speelt het zich af in het hier en nu. Maar het is ook in het hier en nu dat we verlies ervaren, pijn lijden, afzien. Gelukkig maar dat we manieren vinden om leed te verzachten, of om ermee te leren omgaan

enkt een vrijzinnig humanist enkel en alleen maar rationeel en wetenschappelijk? Volgens mij niet. De schoonheid van onze levensbeschouwing zit hem net in het feit dat we zélf mogen bepalen wat we denken, hoe we ons leven zin geven, waar we troost in vinden. Als vrijzinnig humanistisch consulent ervaar ik dagelijks dat mensen op zoek zijn naar houvast en betekenis.

Lieve Goemaere



Veel mensen zijn hun houvast kwijt en creëren hun eigen zingevingsysteem: zelf nadenken, zelf conclusies trekken, zelf troost zoeken, zelf betekenis geven ... dát is vrijzinnig humanistisch

Dat ik vrijzinnig humanist ben, heb ik gaandeweg ontdekt. Al werd ik gedoopt en ging ik naar het katholiek onderwijs, geloven is nooit iets voor mij geweest. Ik herinner me dat ik met een lange kaars de kerk binnentradte voor mijn plechtige communie, en bij mezelf dacht: "Dit klopt toch niet? Wat doe ik hier?" Ik zat in het zesde middelbaar toen mijn godsdienstleraar, pastoor Verstraete, vroeg: "Waarom kies je voor moraalwetenschappen? Waarom geen godsdienstwetenschappen in Leuven?" "Ik kan niet, meneer," antwoordde ik, "ik geloof niet in God."

Het was een fijne vaststelling tijdens mijn opleiding dat religie inderdaad niet per se een deel van je leven moet zijn, en dat er best wel wat mensen met datzelfde idee zijn. Dat vrijzinnig humanisten zich zelfs groeperen - wat een openbaring! Het is bij hen ook dat ik een job vond als consultant in een huisvandeMens. Al is mijn vrijzinnig humanisme wel geëvolueerd. Ik heb ontdekt dat niet alles altijd even duidelijk en rechtlijnig is. Wat vrijzinnig humanisme voor mij betekent, is waarschijnlijk niet hetzelfde voor jou. Het is een boutade, maar er klopt wel iets van: zet twee vrijzinnigen rond de tafel, en je hebt drie meningen.

Soepel van geest

Als prille consultant had ik het soms moeilijk als mensen me vertelden: "We geloven niet in God, maar ik voel me wel deel van een groter geheel." Of met nabestaanden die naar hun overleden dierbaren verwezen als sterretjes. Nu, zestien jaar later, ben ik soepeler van geest, meer bescheiden ook. Jij jouw visie, ik de mijne. Bovendien heb ik beseft dat vrijzinnig zijn niet betekent dat zingeving en spiritualiteit geen rol in je leven spelen. Ook wie niet in een god gelooft, gaat op zoek naar wat zijn of haar leven waardevol maakt, betekenis geeft. Zeker op gebied van rouwen en verlies ben ik veel zachter geworden, met als centrale vraag: "Wie ben ik om te bepalen waar mensen al dan niet troost in mogen vinden?"

Dat doet me denken aan een interview met Willem Vermandere voor *deMens.nu Magazine* enige tijd geleden. Hij haalde de Brits-Indiase schrijver Salman Rushdie aan die met zijn uitspraak "hoed u voor de tirannie van de letterlijkheid" waarschuwde voor bepaalde kwalijke gevolgen van godsdiensten. Vermandere hield een pleidooi voor de verbeelding. "Het moet niet waar zijn, als het maar waar-achtig is." Wel, misschien geldt dat ook voor het vrijzinnig humanisme. Enggeestigheid is voor niemand goed.

Ik zie het zo: ik werk als vrijzinnig humanistisch consultant en ik bied vrijzinnig humanistische plechtigheden aan. Hoe ik denk over de plaats van de mens op deze aarde, bijvoorbeeld, en over een leven na de dood, dat is wel duidelijk. Wie in een wereld leeft waarvan de regie in handen van een opperwezen ligt, zal sowieso niet bij mij belanden. Maar moet je rabiaat atheïst zijn vooraleer ik iets voor je kan doen? Neen. Als we ons in het huisvandeMens trouwens alleen maar zouden richten op diegenen die zichzelf expliciet vrijzinnig humanistisch noemen, dan zouden we als organisatie een stille dood sterven. Mensen laten zich nu eenmaal niet meer in hokjes duwen, en bepalen zelf wat zij belangrijk en waardevol in het leven vinden. En dat behoeft helemaal geen goedkeuring van een ander.

Dat werd me pijnlijk duidelijk toen ik een koppel sprak dat voor een huwelijksplechtigheid langskwam. We bespraken het vrijzinnig humanisme, en plots zei de bruid, aarzelend, op kousenvoeten: "Mijn broer is zwaar ziek en elke dag brand ik een kaars. Dat geeft me het gevoel dat ik iets voor hem doe. Maar ik doe dat niet uit geloof, hoor." Dat de dame in kwestie het idee had dat ze zich tegenover mij moest



Na het onverwachte overlijden van de dertigjarige Lotje laten familieleden en vrienden op voor hen mooie plekken een steen met haar naam achter. Zo maakt Lotje de wereldreis die ze zelf nooit heeft kunnen maken. Wie een steen achterlaat, voelt de betekenis die eraan kleeft

verantwoorden, gaf mij een slecht gevoel. Ik wil helemaal geen vrijzinnig humanistische politie zijn. Is het niet eigen aan het vrijzinnig humanisme dat je zelf denkt, en tot je eigen conclusies komt? Waarom zou ze dat kaarsje niet branden als dat haar kracht of troost biedt? Kaarsen zijn toch geen privilege van deze of gene godsdienst?

En natuurlijk zal een gelovig iemand bij een vrijzinnig humanistisch consulent niet vinden waarnaar hij op zoek is, en een vrijzinnig humanist zal ook niet getroost worden wanneer er hem een hemel en een hiernamaals worden voorgespiegeld. Maar tussen dat zwarte en dat witte zijn er toch nog vele tinten van grijs?

Op zoek naar betekenis

De Australische singer-songwriter Nick Cave verloor enkele jaren geleden zijn zoon Arthur na een tragisch ongeval. Op zijn website *The Red Hand Files* beantwoordt Cave vragen van fans - vragen die soms met zingeving, rouw en verlies te maken hebben. Ik beweer trouwens niet dat Cave vrijzinnig humanist is, ik lees wel dat ook hij op zoek gaat naar betekenis. Wat volgt is een stukje uit zijn antwoord op de vraag: "Mijn echtgenoot stierf enkele

jaren geleden, maar ik voel hem overal om mij heen. Hoe kan dat toch?"

"Twee dagen nadat onze zoon stierf, gingen mijn vrouw Susie en ik naar de rots waarvan hij viel. Arthur had iets met lieveheersbeestjes, al van toen hij klein was. Hij hield van ze. Hij tekende ze. Hij identificeerde zich met hen. Terwijl we daar zaten, landde een lieveheersbeestje op Susies hand. We merkten het allebei op, maar zeiden niets. Want zelfs al erkenden we de trieste betekenis ervan, we wilden onze enorme tragedie niet bagatelliseren met sentimentele, magische gedachten. Maar rouw was ons nog vreemd op dat moment. Toen ik bij onze thuiskomst de voordeur opende, landde een ander lieveheersbeestje op mijn hand. Sindsdien zien Susie en ik ze overal. Tijdens de opnames van de nieuwe plaat met Warren (Ellis, collega-muzikant van Cave, red.) vloog een plaag van lieveheersbeestjes de studio in. Ik weet niet wat ik van dat verschijnsel moet maken, maar telkens ik een lieveheersbeestje zie, voel ik met een schok van herkenning dat er iets in de wereld bestaat buiten mijn bevattingvermogen, ook al is het hoogstwaarschijnlijk gewoon lieveheersbeestjesseizoen."

Nick Cave gaat de letterlijkheid voorbij. Een voorbeeldje van dichter bij huis: die bejaarde dame die langskwam om de afscheidsplechtigheid van haar man te regelen. Zelf was ze gelovig, maar hij koos een vrijzinnige dienst, en dat wilde ze respecteren. "Wat verlangde hij ernaar om terug bij onze zoon te zijn." Het koppel had meer dan veertig jaar geleden hun toen achtjarig zontje verloren. Zijn leven lang had haar echtgenoot getreurd en gerouwd, en al had hij er desondanks toch nog het beste van gemaakt, het overlijden van zijn kind was die éne grote mijlpaal geweest die alles had veranderd. Naarmate de man zijn levenseinde voelde naderen, dacht hij steeds meer: we zijn bijna weer samen. Maar zeggen vrijzinnigen niet: na de dood is alles over en uit, en volgt het eindeloze niets? Rook zijn gedachtegang naar iets religieus, iets bovennatuurlijks? Misschien wel, voor wie alles heel letterlijk neemt. Maar wat als je dat niet doet? Natuurlijk wist die man dat hij zijn zoon niet op zijn schoot ging nemen om een babbeltje te slaan, maar dat ze samen verenigd zouden worden in de dood - ja, dat wel. Goed dat hij toch ergens troost in vond.

Vrijelijk bewegen

Voor vrijzinnig humanisten is het leven



Willem Vermandere, zanger, kunstenaar en schrijver, hield in een eerder interview in dit magazine een pleidooi voor verbeelding: "Het moet niet waar zijn, als het maar waar-achtig is."

eindig, en speelt het zich af in het hier en nu. Maar het is ook in het hier en nu dat we verlies ervaren, pijn lijden, afzien. Gelukkig maar dat we manieren vinden om leed te verzachten, of om ermee te leren omgaan. Gelukkig maar dat we zelf betekenis kunnen geven aan wat ons overkomt, dat we proberen zin te geven aan die zaken waar we machteloos tegenover staan. Vroeger had je maar te luisteren. Alles werd verklaard: als je nu afzag, zou je later wel beloond worden, en als iets gebeurde, dan was dat met een reden, zelfs als je die reden niet snapte. De wegen van God waren immers ondoorgrondelijk. Veel mensen zijn die houvast kwijt en creëren hun eigen zingevingssysteem. De tijd van de grote verhalen lijkt steeds verder achter ons te liggen, en we vullen onze eigen levensbeschouwing zelf in.

Zeker jongeren voelen er weinig voor om in een groter ideologisch geheel ingeschakeld te worden. Vroeger was dat anders: je werd grootgebracht volgens een bepaalde overtuiging, en die hield je aan tot je laatste dag. Vandaag gaan we sprokkelen: een beetje van dit, een toefje van dat, overgoten met een sausje van nog wat anders. En dat voor zolang het duurt bovendien. Wat je overkomt, heeft een invloed op hoe

je denkt. Een mama wier dochter verongelukte, zei me: "Vroeger geloofde ik in een hogere orde, maar nu kan ik dat niet meer. Welke god laat er mijn kind sterven?"

Dat mensen zelf op zoek gaan naar die eigen invulling, dát vind ik pas vrijzinnig humanistisch. Zelf nadenken, zelf conclusies trekken, zelf troost zoeken, zelf betekenis geven: ik heb bewondering voor wie het kan. Zoals de mama van Lieselotte. Haar dochter overleed totaal onverwacht door een longembolie toen ze dertig was. Een donderslag bij heldere hemel. En hoe ga je dan verder? Niemand die het weet, tot het moment dat je opeens in die toestand wordt gedwongen, en wel verder moet. Hier volgt een fragment uit de speech die ze hield op de ontmoetingsdag van OVOK, een vereniging voor ouders van een overleden kind.

"Een jaar na Lieselottes overlijden trokken we met een groep familieleden en vrienden naar Nieuwpoort, waar we roosjes van de pier gooiden. We vertelden er iets bij over Lieselotte. Een vogeltje volgde alles opvallend aandachtig ... Lotje was erbij. Het jaar erop hingen we kraanvogels in een boom op de Rodeberg, in de boom die we de Lotjesboom hebben gedoopt.

Na de wandeling verscheen er een pracht van een regenboog ... Lotje was erbij. In Celles gingen we samen wandelen, en liet iedereen op een bepaalde, voor hem of haar mooie en gepaste plek een steen met haar naam achter. Sindsdien zijn Lotjes stenen overal te vinden: van Japan tot Australië, van China tot Namibië. Lotje maakt de wereldreis die ze zelf nooit heeft kunnen maken. Wie een steentje achterlaat, laat trouwens niet zomaar een steentje achter. Velen vertellen me hoe ze die extra dimensie ervaren, hoe ze de betekenis voelen die eraan kleeft. De steen achterlaten blijkt nooit simpel te zijn, want het is Lotje die je bij hebt. We hebben ook vogelhuisjes versierd en opgehangen. Amper enkele weken later was een eerste huisje al bewoond ... Lotje is er altijd bij. Ik zie en voel Lotje overal."

Ik ben blij dat ik mijn 'paardenbril' (oogkleppen, red.) heb afgezet, en me heb bevrijd van eng en al te letterlijk denken. Vrijzinnig humanisme mag geen keurslijf zijn, integendeel, het is ruimte waarin we ons als mens vrijelijk mogen bewegen, en waarin we geen verantwoording hoeven af te leggen over wat en hoe we voelen.

Traditional healing en hekserij

Volksgeloof in Zuid-Afrika

© Neil Bradford / Shutterstock.com



Hoewel traditional healers bezig zijn met magische handelingen, focussen zij zich op het goeddoen voor de gemeenschap. Ze voorkomen, diagnosticeren en behandelen alle soorten kwalen of ongemakken

Traditionele geneeswijzen zijn zo oud als de mensheid zelf. Je vindt ze quasi in iedere tijd en cultuur terug. Ondanks de grote vooruitgang van de medische wetenschap houden veel gemeenschappen vast aan alternatieve vormen van geneeskunde. In landen als Zuid-Afrika is *traditional healing* opnieuw aan een opmars bezig en wordt er teruggegrepen naar hekserij voor het verklaren van de dagelijkse realiteit.

Jana Peeters

Herstel van traditionele culturen

Het beroep van *traditional healer* speelt een belangrijke rol in de gezondheidszorg van de zwarte gemeenschap. Zo zijn er naar schatting tweehonderdduizend personen die het beroep van traditional healer in Zuid-Afrika uitoefenen. Vanaf het begin van de kolonisering tot het afschaffen van de apartheid werd dat beroep, samen met hekserij, sterk geweerd. Sinds er meer aandacht naar het herstellen van traditionele culturen gaat, wordt ook een nieuw evenwicht in levensbeschouwelijke opvattingen gezocht. Het is een beleving die niet langer achter gesloten deuren plaatsvindt, maar die opnieuw een rol in het dagelijkse leven speelt.

Met het oog op economische vooruitgang, globalisering en kennisverspreiding werd verwacht dat de traditionele geloofsovertuigingen zouden afnemen. Niets lijkt minder waar. Met een veranderde realiteit wordt ook gezocht naar een aangepaste vorm om de traditionele cultuur te beleven. De meeste zwarte Zuid-Afrikanen identificeren zichzelf als christen, maar vullen hun geloofsbeleving aan met traditionele geloofsovertuigingen. Volgens *Africa Check*, een online nieuwsplatform, zou maar liefst tachtig procent van de zwarte Zuid-Afrikanen eerst op zoek gaan naar een traditional healer als antwoord op een gezondheidsklacht, gaande van de gewone man in de straat tot politici en zakenlui. Door de prominente aanwezigheid van dat gedachtegoed wordt het idee in stand gehouden dat magie en hekserij een feit zijn waarmee rekening moet worden gehouden.

De heks en de healer

Zowel de kennis van traditional healing als hekserij worden in Zuid-Afrika benoemd als *African science*. In beide gevallen kan er sprake zijn van een man of een vrouw. Zij maken deel uit van een evenwicht van goede en slechte krachten die een directe invloed hebben op het welzijn van mens en gemeenschap. Het verschil tussen de heks en de healer is in feite slechts een kwestie van moraliteit. Beiden zijn bezig met bovennatuurlijke zaken, maar zullen die elk voor een ander doeleinde inzetten.



Het beroep van traditional healer speelt een belangrijke rol in de gezondheidszorg van de zwarte gemeenschap. In Zuid-Afrika zijn er naar schatting tweehonderdduizend personen die het beroep van traditional healer uitoefenen

De heks is een kwaadaardige persoon die iemand door middel van schadelijke substanties of rituelen wil treffen. Zowat elke vorm van tegenslag of ziekte wordt gezien als het gevolg van hekserij. Denk bijvoorbeeld aan hiv, tbc of natuurverschijnselen zoals extreme droogte of een slechte oogst. Een traditional healer is een persoon die hulp biedt aan patiënten of cliënten die het slachtoffer van hekserij zijn, door gebruik te maken van gelijkaardige middelen. Hoewel ze ook bezig zijn met magische handelingen, focussen zij zich op het goeddoen voor de gemeenschap. Ze voorkomen, diagnosticeren en behandelen alle soorten kwalen of ongemakken.

Zowel traditional healers als heksen maken gebruik van hetzelfde traditionele geneesmiddel, muti genaamd. Wanneer een traditional healer het voor goede doeleinden gebruikt, spreek je van witte muti of *umuthi omhlope*. Wanneer het voor minder legitieme doeleinden wordt benut, ben je een heks en gebruik je zwarte muti of *umuthi omnyama*. Hoewel het verschil schuilt in de intentie waarmee het middel wordt gebruikt, is het resultaat in vele gevallen hetzelfde. Dat kan gaan van een placebo-effect tot gezondheidsschade en in sommige gevallen zelfs de dood. Het gebruik van muti is ontzettend divers. Als je het niet gebruikt om iemand te beheksen,



Zowel traditional healers als heksen maken gebruik van hetzelfde traditionele geneesmiddel, muti genaamd. Regelmatig wordt melding gemaakt van zogenaamde muti-moorden, waarbij kinderen of personen met albinisme wegens vermeende magische krachten worden vermoord

dan wel voor het genezen van ziekten zoals hoge bloeddruk, diabetes of zelfs aids. De juiste muti kan je huis beveiligen tegen inbrekers, je auto behoeden voor dieven - of omgekeerd, je beschermen tegen de politie. Daarnaast helpt het je bij het slagen voor een examen of het voorkomen dat je partner vreemdgaat. In dat geval zal de healer een brouwseltje maken met jouw nagel of haar in, vermengd met andere ingrediënten zoals dierlijk bloed. Wanneer je dat rond het kozijn van je slaapkamerdeur smeert, zal je partner niet vreemdgaan. Kortom, de mogelijkheden zijn eindeloos.

Het woord 'muti' is afkomstig uit het Zoeloe en is afgeleid van het woord voor 'boom'. Het verwijst naar de wortels, bladeren, boomschors die gebruikt worden als bestanddeel. Ook dierlijke stoffen zoals bloed of vet worden aangewend voor het maken van muti. Die bestanddelen worden aangelengd met chemische middelen zoals petroleum, kwik, chroom of kopersulfaat. Uiteraard, hoe zeldzamer het bestanddeel, hoe duurder de muti. De Zuid-Afrikaanse media maken regelmatig melding van zogenaamde muti-moorden,

waarbij kinderen of personen met albinisme wegens vermeende magische krachten worden vermoord. Een paar armen, benen of geslachtsdelen van een persoon met albinisme zouden voor vijftienduizend dollar op de zwarte markt te vinden zijn.

Tokoloshe, de goblin van de heks

De tokoloshe, een mythische figuur uit de Zoeloe-cultuur, maakt deel uit van dat volksgeloof. Het lelijke wezentje staat bekend onder verschillende benamingen als hili, gilikango, chikwambo of mubobobo en wordt gezien als de slaaf van een heks. Hij is te vergelijken met een kwaadaardige dwerg of een *goblin*, wat je meteen een beeld van zijn uiterlijk geeft. Het is een klein, dik en vooral lelijk ventje met veel haar en felgele ogen. De tokoloshe wordt door heksen ingezet om anderen schade toe te brengen. Hij staat erom bekend voorwerpen in huis te bewegen of kapot te slaan, of met stenen te gooien. Hij wordt echter het meest gevreesd voor het verkrachten van vrouwen die 's nachts in bed liggen. Dat is een van de redenen waarom de meeste zwarte personen in Zuid-Afrika in een bed op bakstenen

slapen ter bescherming tegen die kleine kwelgeest.

De tokoloshe vervult een belangrijke maatschappelijke rol als zondebok voor het onrecht dat iemand wordt aangedaan of het ongeluk dat een persoon treft. Hij wordt net als bij andere vormen van bijgeloof opgevoerd om moeilijke situaties te verklaren. Denk bijvoorbeeld aan een doodgeboren kind of de geboorte van een kind met een handicap. In dat geval wordt er gesproken van een tokoloshe-baby. Zo wordt een kind makkelijk ontmenselijkt waardoor verwaarlozing, mishandeling en zelfs moord sociaal acceptabeler worden. Is er een ongeplande zwangerschap of ontbreekt het een vrouw aan lust in de slaapkamer? Dat komt waarschijnlijk omdat ze met een tokoloshe sliep. Het erbij betrekken van een tokoloshe helpt met andere woorden om een gewoon fenomeen aan de hand van bovennatuurlijke theorieën te verklaren. Het biedt een uitweg waarbij men op een aanvaardbare manier met een probleem kan omgaan.

Hoewel men de aanwezigheid van een tokoloshe nooit heeft kunnen bewijzen,



De meest significante eigenschap van traditional healing en hekserij is dat het een antwoord op elke mogelijke situatie kan bieden. Het is een verhaal van identiteit, van het zoeken naar betekenis en van angst voor het moeilijk verklaarbare in een veranderende samenleving

heeft de gemiddelde Zuid-Afrikaan er een heel goed beeld van hoe hij eruitziet. Of ze er nu in geloven of niet, het lijkt erop dat iedereen weet wat dat wezen is. Zijn vermeende aanwezigheid strekt zich uit over meerdere domeinen zoals politiek, economie, het rechtssysteem en zelfs 'wetenschappelijke' magazines waarin melding van die kwelduivel wordt gemaakt. Door hun kleine en harige uiterlijk worden apen regelmatig voor tokoloshe aangezien. Om die reden zijn er in Zuid-Afrika al veel onschuldige apen afgeslacht. In 2012 werd groots uitgekapt met een vangst die ook de media haalde. Wetenschappers die de foto's onder ogen kregen, konden het wezen echter makkelijk identificeren als een galago of *bushbaby*. Verder onderzoek was jammer genoeg niet mogelijk omdat er magische rituelen op het dier werden uitgevoerd, waarna het in de plaatselijke rivier werd gegooid.

Baat het niet, dan schaadt het niet?

Meestal wordt bijgeloof of volksgeloof als tamelijk onschuldig beschouwd. In tegenstelling tot religie zal men niet snel geneigd zijn tot het bekeren van anderen. Hoewel er dus een vrij grote tolerantie tegenover

bijgeloof bestaat, zijn er gevolgen die variëren van een interessant verschijnsel tot fenomenen met schadelijke consequenties. Daarom heeft de Zuid-Afrikaanse overheid inspanningen geleverd om de traditionele gezondheidssector te reguleren. Voordien was traditional healing samen met hekserij verboden onder de *Witchcraft Suppression Act*.

Met het oog op het herstel van de Afrikaanse folklore, maar ook wegens de bevolkingsgezondheid werden er pogingen tot onderzoek gedaan. Hoewel een aantal planten bioactieve of helende eigenschappen hebben, is het moeilijk vast te stellen of muti een helende werking heeft. De reden daarvoor is dat het gecombineerd wordt met verschillende bestanddelen die op zich al schadelijk kunnen zijn. Bovendien wordt er weinig rekening gehouden met hoeveelheden en verhoudingen. Er werd geprobeerd het beroep en de behandelingen te registreren, wat al snel onmogelijk bleek doordat de kennis en praktisering een geheim zijn. Desondanks leeft er frustratie bij de traditional healers omdat ze niet dezelfde erkenning als artsen en wetenschappers krijgen. Zo

zal je de kosten van traditionele geneeskunde niet kunnen indienen bij je verzekeringsfonds. Als je bovendien weet dat er in Zuid-Afrika gratis ziekenzorg ter beschikking is in staatsziekenhuizen, lijkt het een prijs die men er graag voor over heeft.

De meest significante eigenschap van traditional healing en hekserij is dat het een antwoord op elke mogelijke situatie kan bieden. Dat maakt het ontzettend bruikbaar voor het Afrikaanse bijgeloof. Waar Europeanen steeds minder nood lijken te hebben aan bovennatuurlijke verklaringen, is het iets waar Zuid-Afrikanen opnieuw sterk aan vasthouden. Het is een verhaal van identiteit, van het zoeken naar betekenis en van angst voor het moeilijk verklaarbare in een veranderende samenleving.

Meer weten?

Op 5 oktober 2020 organiseert het Vermeylenfonds in Hasselt een voordracht over traditional healing en hekserij in Zuid-Afrika.

De complotdenker in ons

Je kan het zo gek niet bedenken

© Shutterstock.com



Brecht Decoene, moraalfilosoof

Iedereen zal op een gegeven moment in zijn leven wel een bepaalde complottheorie hebben geloofd of als zeer waarschijnlijk geacht. Complotdenken is spannend en aantrekkelijk. We zijn er met andere woorden kwetsbaar voor

D

e Amerikaanse president Trump die beweert dat de klimaatopwarming een complot van China zou zijn. Condensstrepen van vliegtuigen die geheime chemische oorlogswapens zijn. Het coronavirus dat is opgezet door Bill Gates. Een kort onderzoek op sociale media toont al gauw dat dit soort ‘artikels’ gretig wordt gedeeld. Zelfs al zijn het weerlegbare nonsens, waarom geloven mensen ze toch en gaan ze erin mee?

Ellen Vandevijvere

Brecht Decoene: "Het is onze morele plicht om foute denkbeelden via rationele gesprekken - niet via dwang en intimidatie - de wereld uit te helpen. Nepnieuws, bedrieglijke en manipulatieve propaganda, dwaalgedachten en onwaarheden moeten worden weerlegd."



Vandaag is er onwaarschijnlijk veel informatie beschikbaar, maar net door die hoeveelheid lijkt het steeds moeilijker om door de bomen het bos te zien. Mensen worden onzeker over hoe de wereld in elkaar zit en zoeken naar antwoorden. Om meer inzicht te krijgen in wat complotdenken betekent en hoe je ermee kan omgaan, praten we met Brecht Decoene, moraalfilosoof en auteur van het boek *Achterdocht tussen feit en fictie. Kritisch omgaan met complottheorieën*.

Is er een verband tussen een bijgelovig iemand en een complotdenker? Hoe zie jij dat?

Zijn de meeste mensen niet een klein beetje bijgelovig? En dat is misschien wel ten dele het antwoord op die vraag. Bijgelovigheid en complotdenken komen zo vaak voor dat ze waarschijnlijk iets zeggen over de manier waarop ons brein werkt. Beide zijn zo wijdverspreid dat je niet meer kan spreken van een aparte, afwijkende manier van denken. Iedereen zal op een gegeven moment in zijn leven wel een bepaalde complottheorie hebben geloofd of als zeer waarschijnlijk geacht. Daarom niet per se het hele scala aan typische complottheorieën. Ook bij mij was dat het geval zo'n twintig jaar geleden. De televisieserie *The X-Files*, de film *JFK* van Oliver Stone, de stripreeks *XIII* en de documentaire *Kurt & Courtney* van Nick Broomfield deden bij mij het idee ontstaan dat samenzweringen en alternatieve versies van de geschiedenis die men voor de massa verborgen hield zeer waarschijnlijk waren. Complotdenken is spannend

en aantrekkelijk. We zijn er met andere woorden kwetsbaar voor, zowel praktisch als theoretisch opgeleide mensen, zowel eenvoudige als hooggeleerde mensen.

Het is natuurlijk wel zo dat bijvoorbeeld een minder wetenschappelijk of zelfs een antiwetenschappelijk spiritueel wereldbeeld een grotere voedingsbodem is voor zowel bijgeloof als complotdenken. En dat lijkt mij heel belangrijk om in te zien. Bepaalde wereldbeelden faciliteren het aanvaarden van onwaarschijnlijke beweringen en concepten. Maar het is een stuk ingewikkelder dan dat. Er zijn nog andere psychologische, politieke en sociologische aspecten die dat versterken. Die komen aan bod in mijn boek.

Wat is voor jou een recente complottheorie?

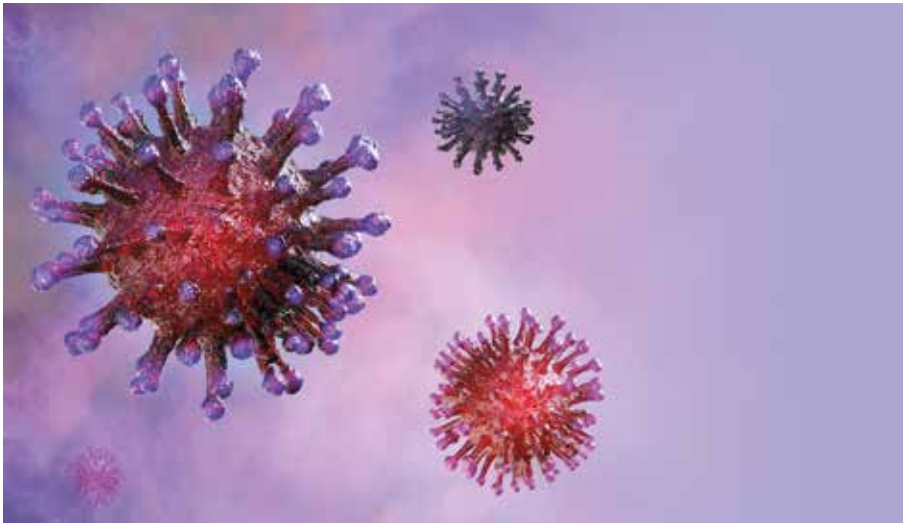
Eerst en vooral moet je weten dat er iedere dag nieuwe complotverzinsels worden bedacht en verspreid. Tegen de tijd dat dit artikel klaar is voor publicatie, zal de meest recente complottheorie die ik nu vermeld dat al niet meer zijn. Bovendien ontstaan er zoveel complotvermoedens dat ze onmogelijk door één persoon zijn bij te houden. Meestal is die nieuwe complottheorie zelfs gewoon het herhalen of recyclen van oude recepten. Oude wijn in nieuwe zakken. Vaak is er wezenlijk niets nieuws onder de zon. Maar als je mij toch dwingt (*lacht*), dan zijn momenteel de complotversies rond het coronavirus natuurlijk enorm hip: de verspreiding ervan was gepland, zegt men. Het is zogezegd ontwikkeld in een laboratorium,

want in 2015 zou er een patent op zijn aangevraagd. Het zou een *virus attack* zijn, gesponsord door de Amerikaanse zakenmagnaat Bill Gates, enzovoort.

Een ander recent voorbeeld: enkele minuten na de bekendmaking van het overlijden van de Amerikaanse basketbalspeler Kobe Bryant zag je dat de 'wedstrijd' voor beste complottheorie als het ware was begonnen. Want dat is ook typisch voor complottheorieën: er is er niet één, maar vaak doen er meerdere versies de ronde. Twee andere interessante aspecten van complotbedenksels zijn dat ze in de meeste gevallen onderling logisch en/of feitelijk tegenstrijdig zijn én dat ze met andere voorvallen worden gecombineerd. Zo had Bryant een tatoeage van een kroon. En kroon betekent corona, dus is er een verband met het virus. Je kan het zo gek niet bedenken of het heeft met elkaar te maken. Dat is ook typisch voor de mentaliteit van een *full-blown* complottheoreticus: niets is toevallig, alles is met elkaar geconnecteerd.

Waarom is het zo moeilijk om de gedachtegangen van een complotdenker te doorprikken? Hij of zij heeft op sommige vlakken namelijk wél gelijk, en wie weet is het wel waar? Denken we maar aan het Watergateschandaal.

Net omdat het complotdenken inspeelt op ons wereldbeeld, op onze intuïtieve aannames van de werkelijkheid, op onze verwachtingen die door verhalen en films zijn gevormd. En we moeten uiteraard niet naïef zijn: complotten bestaan. Samenzweringen



Iedere dag worden er nieuwe complotverzinsels bedacht en verspreid, onder meer via sociale media: zo zijn momenteel de complotversies rond het coronavirus enorm hip

is des mensen. De geschiedenis zit vol staaltjes van authentieke complotten. Het zou vreemd zijn dat er in de toekomst niet nog enkele vuile kwesties zullen worden blootgelegd. Dat voedt natuurlijk de gedachte dat groteske, karikaturale, door filmfantasie aangewakkerde complotverzinsels geloofwaardig en mogelijk zijn.

Je ziet mensen ook heel regelmatig de makkelijke denkfout maken dat omdat Watergate een samenzwering was die men in de doofpot wilde steken of omdat wat klokkenluider Edward Snowden over de NSA aan het licht bracht, waar is gebleken, dat daarom het eerste het beste nieuwe complotvermoeden waarschijnlijk eveneens waar is. Maar het ene valt niet uit het andere af te leiden. Dat is behoorlijk voorbarig. Je moet geval per geval bekijken. Het ene kan een echt complot zijn, terwijl het andere bij nader inzien een niet-onderbouwde, van de pot gerukte complottheorie is.

Als iemand complotberichten op sociale media verspreidt, moet je daarop reageren? En hoe dan?

Ik vind dat een heel moeilijke kwestie. Ten eerste moet je niets. (*lacht*) We zijn een vrij land, met vrije meningsuiting. Dat betekent dat je het recht hebt om onzin te verkopen en dat een ander het recht heeft die onzin te negeren.

In de tweede plaats is het algemeen geweten dat sociale media wel eens een discussiebeerput blijken te zijn, waar het fatsoen wegvalt. Mensen schelden of bedienen zich van drogredenen en weten

niet wat het betekent om deel te nemen aan een rationeel gesprek. Ze wijken af van het onderwerp. Plots antwoorden ze niet meer - zeg maar, de hit-and-runtechniek. Men heeft geen respect voor wetenschappelijke methodes, enzovoort.

Bovendien moet je voor sommige complottheorieën over behoorlijk wat bagage en feitenkennis beschikken. Ga je al te enthousiast in discussie treden met een doorgewinterde complotdenker, dan zou het wel eens kunnen dat die jou vakkundig overstelpt met halve waarheden, zaken waar je nog nooit van hoorde, uit de context gehaalde informatie en verwarrende vragen. Inhoudelijk onvoorbereid ten strijde trekken lijkt me dus contraproductief: misschien begin jij wel te twijfelen en zal hij het gevoel hebben dat hij de discussie heeft gewonnen. Dat risico bestaat. En een kritische denker moet zich daarvan bewust zijn. De neiging is groot om ervan uit te gaan dat, omdat bepaalde complotonzin absurd en dom klinkt, de aanhanger van die theorie ook niet bijster intelligent is. Maar dat klopt niet.

Tegelijk vind ik natuurlijk dat het onze morele plicht is om foute denkbeelden via rationele gesprekken - niet via dwang en intimidatie - de wereld uit te helpen. Onze opvattingen bepalen ons gedrag en onze keuzes. Nepnieuws, bedrieglijke en manipulatieve propaganda, dwaalgedachten en onwaarheden moeten worden weerlegd, maar natuurlijk niet tot vervelens toe. Daarmee bedoel ik: net zoals samenzweringsmythes

het leven van de complotdenker op fanatieke wijze kunnen beheersen, kan dat ook het geval zijn bij degenen die ze kritisch willen ondergraven.

Dus daarom zou ik, als ik mij moet beperken tot een tweetal tips, aanraden om op sociale media door te verwijzen naar bronnen die dat reeds uitgebreid deden en om je te beperken tot mensen uit je vertrouwde omgeving. Mensen op sociale media met wie je geen band hebt, zullen niet gauw geneigd zijn zich te laten overtuigen door iemand die ze niet kennen.

En ja, misschien toch nog een derde tip: verwacht ook geen wonderen van enkele rationele argumenten of van die paar gesuggereerde wetenschappelijke studies. Mensen veranderen niet in een uur van gedacht. Geef hen de tijd om het te verwerken en te laten doorsijpelen, of om het ook nog eens via een ander kanaal te vernemen. Houd jezelf voor ogen. Hoe werkt dat bij jou? Stel geen onredelijke, onrealistische verwachtingen aan je gesprekspartner. Soms duurt het enkele weken voordat je helemaal toegeeft dat je je oude inzichten naar de prullenmand moet verwijzen.

Meer weten?

Achterdocht tussen feit en fictie. Kritisch omgaan met complottheorieën, Brecht Decoene, Academic & Scientific Publishers, 2016.

Gezegd

“Angst is de belangrijkste bron van bijgeloof en een van de belangrijkste bronnen van wreedheid. Angst overwinnen is het begin van wijsheid.”

- Bertrand Russell, Britse filosoof en wiskundige.

“Waarover men niet kan spreken, daarover moet men zwijgen.”

- Ludwig Wittgenstein, Oostenrijks-Britse filosoof.

“Met een spitsvondig citaat bewijs je niets.”

- Voltaire, Franse filosoof en vrijdenker.

Stof tot nadenken

Is de waarheid altijd beter? Enkele doordenkers:

- Stel dat je tijdens de Tweede Wereldoorlog een Joods gezin onderdak verleent. Wat zeg je als een nazibrigade bij je aanklopt met de vraag of je Joden schuilhoudt?
- Stel dat er een brief op de tafel ligt waarin staat of je partner je al dan niet trouw is. Wat doe je met de enveloppe?
- Vandaag kan je via DNA-onderzoek opsporen of je bepaalde erfelijke ziekten met je meedraagt. Wil jij zo'n test laten uitvoeren?
- Stel dat het mogelijk is om de datum van je overlijden te kennen, zou jij die willen weten?
- Moet je op een begrafenis eerlijk zijn?

Bijgelovige duiven

Wist je dat de mens niet de enige diersoort is die bijgelovig is. Bij zijn experimenten stelde de Amerikaanse psycholoog Burrhus Skinner gedrag bij duiven vast dat verdacht veel op 'bijgeloof' leek. Een apparaat gaf op geregelde tijdstippen, geheel at random, voer aan duiven. De duiven legden evenwel een verband tussen het voer en hun toevallige bewegingen, die ze nadien steeds vaker uitvoerden. De één maakte voortdurend draaiende bewegingen, de ander een repetitieve beweging in eenzelfde hoek van de kooi.

Bron: Frans de Waal, Amerikaans-Nederlandse bioloog, in *Psychologie Magazine*.

Kritisch denken

Kan je onderstaande concepten verbinden met de juiste uitleg?

1. Cognitieve dissonantie
 2. Wensdenken
 3. Scheermes van Ockham
 4. Hoax
 5. Cryptides
 6. Clairvoyance
 7. Cherry picking
 8. Pareidolie
- a. Dieren waarvan het bestaan slechts wordt verondersteld, bijvoorbeeld Bigfoot.
 - b. De onaangename spanning die iemand ervaart bij tegenstrijdige overtuigingen, ideeën of opvattingen of bij handelen in strijd met de eigen overtuiging.
 - c. De stelling dat de hypothese moet worden gekozen die de minste aannames bevat en de minste entiteiten veronderstelt, wanneer er verschillende hypothesen zijn die een verschijnsel in gelijke mate kunnen verklaren.
 - d. Een psychisch verschijnsel waarbij iemand een zodanige interpretatie van onduidelijke of willekeurige waarnemingen heeft, dat hij hierin herkenbare dingen meent waar te nemen.
 - e. Engels woord voor poets, nep, bedrog, truc, oplichterij, broodjeaapverhaal.
 - f. Datgene wat men wenst als waar te beschouwen.
 - g. Een uitdrukking in de Engelse taal voor een discussietactiek waarbij bewijzen, uitspraken of feiten selectief genoemd worden om een standpunt te verdedigen. Data en gegevens die dat standpunt mogelijk ontkrachten of nuanceren worden daarbij verzwegen.
 - h. Ander woord voor helderziendheid, het vermogen dat iemand zou bezitten om op buitenzintuiglijke wijze beelden te zien van gebeurtenissen die zich op een andere plaats of in een andere tijd voordoen.

Oplossingen: 1b - 2f - 3c - 4e - 5a - 6h - 7g - 8d.

ZORG GOED VOOR JEZELF EN ELKAAR.



Mensen zorgen voor elkaar. Het zit in onze natuur. Want wij leven samen in vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Dat is de kern van het humanistische DNA van de VUB en het UZ Brussel. Het is ook de drijfveer van onze zorgverleners die vandaag meer dan ooit onze helden zijn.



Help helpen. Ontdek hoe jij de zorgverleners van het UZ Brussel kan helpen op

WWW.UZBRUSSEL.BE/VRIJWILLIGERS

Kurt Van Eeghem

Kurt Van Eeghem is presentator, acteur en schrijver.

Het was de hel, en die bleef duren



© Isabelle Pateer

Een opiniestuk van broeder René Stockman, generaal-overste van de Broeders van Liefde, bezorgde mij koude rillingen. Weerom vreest hij dat “euthanasie bij uitzichtloos psychisch lijden als een alternatieve vorm van therapie gaat gelden”. Een legitiem standpunt, maar “bij dit alles zou het belang van de menselijke verbondenheid meer moeten worden onderlijnd. In de woorden van Nietzsche: ‘Hij die een reden tot leven heeft, kan vrijwel alle omstandigheden verduren.’ Verbondenheid met anderen herstellen en iemand het gemeende gevoel geven - ook als deel van de professionele begeleiding - dat hij er ondanks een zware psychische aandoening toch nog bij hoort, kunnen wonderen verrichten.” Einde citaat.

Ik begrijp niet hoe Nietzsches opmerking naar die conclusie leidt. Ik lees toch: “Hij die een reden tot leven heeft.” Dat precies ontbreekt bij de patiënten. Zij vinden die reden niet meer, zij willen een einde aan hun lijden maken. Dankzij de wetgever kan dat als er aan een resem voorwaarden wordt voldaan. Het is geen sinecure, de patiënt zal de hardnekkig volgehouden wens pas na een lange procedure, mogelijk, kunnen opstarten. Dat zijn veel ‘alsen’, en maar goed ook.

Even verder valt de helende verklaring van Stockman over ‘verbondenheid met anderen herstellen’ mij zwaar. Ze wordt verbonden met het verrichten van ‘wonderen’, een goed gekozen beeldspraak. Het uitblijven van een ‘wonder’ - waar de patiënt zo heftig naar tracht - is net de druppel die de emmer doet overlopen.

Dat heeft weinig te maken met het ‘herstellen van verbondenheid’. Psychiatrische patiënten komen vaak uit warme gezinnen of hebben vrienden en kennissen die zich met grote liefde over hen ontfermen. Verder gaan dokters en verpleegkundigen tot het uiter-

ste om patiënten, die uit een weinig ‘verbindend’ milieu komen, warmte en genegenheid aan te bieden. Als generaal-overste van een inrichtende macht weet Stockman dat beter dan wie ook.

Ook in het warmste milieu kan euthanasie de meest menselijke oplossing voor menselijk lijden zijn. Als alle therapieën zijn uitgeput en de patiënt geen ‘reden tot leven heeft’ waardoor ‘vrijwel alle omstandigheden niet meer te verduren zijn’.

Dat geldt niet alleen voor psychiatrische patiënten. De praktijk waarop mijnheer Stockman duidt, zorgde jarenlang voor drama’s. Ik maakte mijn vaders doodstrijd mee als kind. Alles haalde men uit de kast om papa in leven te houden, genezen was er niet bij, papa was opgegeven. Hij ijde van de pijn, terwijl mama in tranen snikte om hem ‘te laten gaan’. De hele familie schaarde zich rond het ziekbed in ‘grote verbondenheid’. We waren zonder verhaal, zonder hoop, zonder enig mededogen van de dokters. We gaven elkaar moed, telkens mama een nat washandje aan papa’s mond bracht en zoete woordjes fluisterde. Het was de hel. En die hel bleef duren.

Ook Stockmans opiniestuk getuigt van therapeutische hardnekkigheid, van een schurend opzoeken der limieten. Waar hij voor pleit is niet menselijk. De wetgever heeft, na consultatie van een ruim panel experts en na lange debatten, werkbare teksten geschreven. Hoe papa zijn laatste weken ‘moest’ ondergaan, kan worden voorkomen. Bij ‘psychisch’ lijden blijft Stockman ‘ad aeternam’ achterhoedegevechten leveren. Ook nu bestookt hij de wetgever met een zin als “over leven en dood wordt nu eenmaal niet beslist via meerderheden”. Het is een volgehouden beweren dat ‘zijn’ besluitrecht voorrang heeft op dat van de wetgever. Het is de emanatie van een praktijk die echt niet meer kan.



Oudstudentenbond VUB

De Oudstudentenbond VUB zet zich sinds jaar en dag in om oud-studenten ook na hun studietijd aan de Vrije Universiteit Brussel samen te brengen. OSB groeide uit tot een actieve vereniging die niet alleen de waarden van haar alma mater, maar ook van het vrijzinnig humanisme uitdraagt.

Jana Peeters - foto's © deMens.nu

De verschillende generaties van VUB-alumni vormen een bonte gemeenschap in binnen- en buitenland. Ieder met een uniek verhaal, maar allemaal op hun eigen manier verbonden met hun alma mater. Het zijn stuk voor stuk ambassadeurs die de waarden van de VUB verder uitdragen in hun werk en hun persoonlijk leven. Als Oudstudentenbond van de VUB willen we aan die eigenzinnige gemeenschap iets teruggeven.

OSB wil de oud-studenten samenbrengen en hen omringen met de diversiteit die onze universiteit rijk is. Nu eens via een serieuze lezing of vorming, dan weer tijdens een plezierige uitstap, of met een hapje of een drankje. Denk maar aan klassiekers als het Galabal VUB, de jaarlijkse huldiging van een erelid tijdens het Vriendenmaal of de welbekende Toer de Geuze. Vaste waarden die worden aangevuld met vernieuwende activiteiten binnen en buiten Brussel. We brengen een aanbod voor alumni omdat we weten dat de universitaire identiteit verder reikt dan de campus van Etterbeek of Jette. Om die reden staat OSB voor een activiteiten-aanbod waarbij alumni ook in hun directe omgeving engagement en expertise kunnen delen.

De Oudstudentenbond VUB heeft niet alleen een breed sociocultureel aanbod, maar wil ook de rol van sociaal voelende organisatie vervullen. Een organisatie die haar verantwoordelijkheid in het middenveld opneemt en de vinger aan de pols houdt. Omdat OSB de vrijzinnig humanistische waarden hoog in het vaandel draagt, is stil blijven geen optie. Denk bijvoorbeeld aan de protestacties tegen de terdoodveroordeling van de Iraanse professor Djalali of aan de vele initiatieven tijdens de Week van de Verlichting. Op die manier zet OSB de traditie verder van radertje in het grotere geheel van VUB-waarden.

Dit academiejaar blaast de Oudstudentenbond VUB vijftig kaarsjes uit. Vijftig jaar geleden besloten de Nederlandstalige oud-studenten zich af te splitsen van de Union des Anciens Etudiants van de Université Libre de Bruxelles en zelfstandig verder te gaan. Inmiddels heeft OSB een hele weg afgelegd en blijkt de vereniging terug op een rijke geschiedenis. Daarom publiceerde OSB een boek over een halve eeuw aan vrijzinnig en eigenzinnig engagement voor de alma mater. Ook te ontdekken op de daarbij aansluitende rondreizende tentoonstelling, beide onder de titel *De Oudstudentenbond VUB, 50 jaar op eigen benen*. Meer informatie op: www.osb.be



De inzichten

De inzichten, een programma op Eén dat samen met deMens.nu werd ontwikkeld als vrijzinnig humanistisch alternatief op de televisie naast de erediensten, is aan zijn tweede jaargang toe. De Hoorn in Leuven is de locatie voor de opnames.

Joke Goovaerts - foto's © Joke Goovaerts

De inzichten is een reeks van diepgaande gesprekken met inspirerende gasten die vanuit hun levenservaring inkijk geven in hun inzichten in het leven. De gesprekspartners van presentator Nic Balthazar brengen verhalen over mensenrechten, zelfbeschikingsrecht, vrijheid van meningsuiting, belang van wetenschap, klimaat, bio-ethiek, solidariteit, emancipatie ... De eerste gast van 2020 was journalist Rudi Vranckx. Die aflevering werd op 22 maart

uitgezonden. Ook niet te missen op Eén: het gesprek met gynaecologe Petra De Sutter op 26 april.

De afleveringen van *De inzichten* zijn integraal te bekijken op VRT NU of te beluisteren op www.een.be als podcast. Eerdere gasten waren: VUB-rector Caroline Pauwels, gynaecologe Marleen Temmerman, oncoloog Wim Distelmans en humorist Geert Hoste.



Vrijwilligers

van bij ons

Annie Hoogstoel en Annelies Wauters gaan er tweehonderd procent voor. Hun beider leven staat in het teken van het onderwijzen van jongeren: hen opvoeden tot kritische, rationele en actieve burgers. Naast hun professionele carrière zetten ze hun pedagogische expertise onbaatzuchtig in als vrijwilliger bij De Maakbare Mens.

Yvan Dheur en Liza Janssens - foto's © Isabelle Pateer

Annie Hoogstoel

Wat heeft jou ertoe aangezet om vrijwilliger bij De Maakbare Mens te worden?

Ik was leerkracht wiskunde en wetenschappen, en bio-ethiek interesseert me enorm. Ik ben bij De Maakbare Mens terechtgekomen op het moment dat ik een carrièreswitch maakte. Ik zocht naar nieuwe uitdagingen, net toen De Maakbare Mens werd opgericht. Ze zochten vrijwilligers en hun invulling van het vrijwilligerswerk was heel breed. Ik zag het als een boeiende aanvulling op de kennis die ik al had verworven.

Waaruit bestaat jouw takenpakket bij De Maakbare Mens?

In het begin gaf ik lezingen om de organisatie bij een breed publiek bekend te maken. Dat was een uitdaging, omdat ik tot dan toe alleen wiskunde en wetenschappen in schoolverband had gegeven, en nu was het voor een volwassen publiek dat er vrijwillig voor koos om naar de lezingen te komen. Daarna ging ik vaak helpen bij lezingen, tentoonstellingen en beurzen, bijvoorbeeld met het opzetten en verzorgen van infostands. Een recente activiteit waaraan ik heb meegewerkt was een studiedag in Brugge voor leerkrachten niet-confessionele zedenleer. Daar geven we dan uitleg over de organisatie en verkopen we lespakketten. Het merendeel van de leerkrachten kende De Maakbare Mens al. Ze zijn heel enthousiast over de lespakketten, omdat die de kennis van biologie aan andere vakken, zoals bio-ethiek, linken. Tijdens De Dag van De Maakbare Mens zijn we dan weer bezig met het organiseren van de lezing, het begeleiden van de sprekers, enzovoort. De grootste motivatie voor mij is dat alles aan mijn vakgebied is gelinkt.

Je haalt veel voldoening uit je vrijwilligerswerk?

Een lezing geven, of zelfs bijwonen, geeft me inderdaad veel voldoening, omdat het aansluit bij het lesgeven. Ook het feit dat je op de hoogte blijft van de moderne ontwikkelingen van de biologie, zorgt voor voldoening. Die kennis laat je toe de mogelijkheden en uitvindingen die er nu zijn beter te begrijpen, zoals de CRISPR-



cas9-techniek en de techniek om van een huidcel een zaadcel te maken. Wat zijn de consequenties daarvan voor mensen die geen kind kunnen krijgen, of voor homoseksuele koppels, of voor mensen die solo een kind willen? Je staat stil bij de enorme vooruitgang en de gevolgen ervan voor ethiek en wetgeving.

Krijg je voldoende ruimte om daar actief mee om te gaan?

Als organisatie is De Maakbare Mens erg begaan met hoe de vrijwilligers evolueren. Er zijn vaak evaluatiemomenten om te zien hoe we verdergaan. Ieder jaar worden we ook betrokken bij het vastleggen en definiëren van het nieuwe thema. De Maakbare Mens heeft een geweldig team en sinds ze in Gent gevestigd zijn, heb ik er ook veel meer contact mee.

Vrijwilliger worden bij De Maakbare Mens?

De Maakbare Mens vzw is een organisatie die werkt rond medische en biotechnologische ontwikkelingen en de daarbij horende ethische en maatschappelijke vragen. Thema's als vruchtbaarheid, genetica, orgaandonatie, stamcellen, en maakbaarheid van de mens staan daarbij centraal.

De Maakbare Mens is steeds op zoek naar helpende handen. Vrijwilligers in alle soorten en maten zijn er welkom. Geïnteresseerd? Stuur een mailtje naar info@demaakbaremens.org of telefooneer naar 03 205 73 10. Meer informatie vind je op: www.demaakbaremens.org



Annelies Wauters

Hoe ben jij als vrijwilliger bij De Maakbare Mens terechtgekomen?

Via een collega-leerkracht die voor De Maakbare Mens een gastcollege over bio-ethiek gaf en op zoek was naar een vervanger. Zelf ben ik leerkracht niet-confessionele zedenleer en sinds enkele jaren geef ik nu dat gastcollege. Op termijn wil ik graag meer voor De Maakbare Mens doen, maar momenteel laat mijn agenda dat niet toe.

Wat houdt dat gastcollege precies in?

Ik geef er les aan studenten die de lerarenopleiding in de wetenschapsafdeling volgen, en die dus later biologie, chemie of aardrijkskunde gaan doceren. Ik laat hen stilstaan bij de ethische aspecten van de exacte wetenschappen, omdat ze voornamelijk met de technische kanten ervan worden geconfronteerd, zoals de CRISPR-cas9-techniek die toelaat om een mutatie in een gen te genereren. De studenten weten dan perfect hoe dat technisch werkt, maar wat betekent dat op maatschappelijk niveau? Wat zijn de gevolgen op lange termijn voor de toekomstige generaties? Dat zijn vragen waar ze niet altijd bij stilstaan en waarover ik hen laat nadenken.

Wat is jouw persoonlijke drijfveer om dat te doen?

Als leerkracht ben ik bezig met lesgeven, met het inspireren en motiveren van leerlingen. Ik geef les in het secundair onderwijs, maar vind het ook fijn om met studenten uit de hogere opleidingen in gesprek te gaan en samen met hen over die thema's te reflecteren. Op hogeschool- en universiteitsniveau hebben de studenten bewust voor hun opleiding gekozen. Ze willen zelf ook leerkracht worden en dat in het achterhoofd houdend, participeren ze heel actief en zijn ze oprecht geïnteresseerd in wat de leerkracht vertelt.

Wat wil je graag bereiken met je vrijwilligerswerk en waar haal je zelf voldoening uit?

Het belangrijkste voor mij is om de toekomstige leerkrachten exacte wetenschappen het belang te laten inzien van de ethische kanten van



hun wetenschap. Zo kunnen ze die ethische dimensie later ook aan hun leerlingen bijbrengen, wanneer ze bijvoorbeeld lesgeven over klimaatverandering of aangepaste organismen. Zelf haal ik voldoening uit de interactie met de studenten en hun kritisch denken. Ze zijn enorm gemotiveerd om na te denken over de vraagstukken die de medische en biotechnologische evoluties oproepen.

Hoe krijg je ondersteuning van De Maakbare Mens?

Ik onderhoud een zeer goed contact met de organisatie. Wij spreken altijd op voorhand af en sturen elkaars materiaal ter voorbereiding van het gastcollege door. Ook op secundair niveau heeft De Maakbare Mens lespakketten die wij als leerkrachten kunnen gebruiken, dat biedt eveneens veel ondersteuning.

Een bank vooruit

Naam: ...Frederic Ghys.....
Aantal jaren voor de klas: ...4.....
School: ...GO! Atheneum Ukkel.....
Studierichtingen: ...ASO, TSO en BSO.....
Jaren: ...2de en 3de graad.....



Leerkrachten niet-confessionele zedenleer over hun vak

Hoe maak je de leerlingen in de lessen niet-confessionele zedenleer vertrouwd met het principe van vrij onderzoek?

Het zal je waarschijnlijk niet verbazen, maar leerlingen niet-confessionele zedenleer zijn ook maar mensen. Zoals wij allemaal, hebben ook zij het moeilijk om écht naar iemand anders te luisteren.

We weten best wel dat je het perspectief van een ander pas kan begrijpen als je eerst haar of zijn argumenten probeert te horen. Maar eerlijk, als iemand een standpunt verdedigt dat tegen onze visie ingaat, hoeveel geduld hebben we dan om echt te luisteren?

Wat doen we als iemand verkondigt dat al die klimaatmarsen toch maar een maat voor niets zijn? Of als iemand zegt dat vlees eten in de menselijke natuur zit en dat vegetarisme een misleiding van de groene kerk is? Of nog, hoe reageren we als iemand beweert dat abortus moord is?

Hebben we dan het geduld om echt naar de motivatie van die persoon te luisteren? Willen we begrijpen op welke manier die persoon getroffen is? Schorten we ons oordeel even op, om empathisch te begrijpen waar zijn of haar frustratie of verbijstering vandaan komt? Wel, meestal niet dus.

We voelen irritatie bij zo'n achterhaald standpunt en gaan in het verweer, of we halen onverschillig onze schouders op. En toch is het halt houden noodzakelijk als we aan vrij onderzoek willen doen. Een wezenlijke stap in een open dialoog is ons bewust worden van onze eigen vooroordelen, van onze eigen weerstand die ons verhindert om ons open te stellen voor de mening van de ander.

In de klas vind ik de CoPI-methode (Community of Philosophical Inquiry) van Catherine McCall bijzonder nuttig om naar elkaar te leren luisteren. De opzet is eenvoudig. In een cirkelgesprek gaan de leerlingen samen op filosofisch onderzoek. Ze starten met een probleem of een filosofische vraag. De eerste leerling opent het gesprek. De volgende antwoordt met de standaardformule: "Ik ben het eens/oneens met (naam van de persoon) waar zij/hij zegt dat (korte omschrijving van het argument van die persoon waar de spreker wil op ingaan), want (argumentatie van de spreker zelf)."

De leerlingen vinden die formule bij het begin van het eerste gesprek frustrerend: "Meneer, moeten we nu echt zo'n formule gebruiken?", "Meneer, dat voelt niet natuurlijk aan", "Meneer, die formule breekt de natuurlijke flow van een goed debat." Maar hun houding verandert bijna altijd na het eerste of tweede gesprek. Ze worden kalmer in hun houding. Ze reageren minder impulsief. Ze worden bedachtzamer. Ze luisteren nu echt naar de argumenten van hun medeleerlingen. Bovendien voelen ze ook hoe aangenaam het is als er écht naar hen wordt geluisterd. Met die ervaring, denk ik, zetten ze belangrijke stappen naar vrij onderzoek.



boek



'Anoniem' is een vrouw De strijd voor gelijke rechten

Jean-Jacques Amy
VUBPress, 2019
ISBN 978 90 5718 859 6

Jean-Jacques Amy, emeritus hoogleraar in de gynaecologie en verloskunde, tevens feminist en activist, heeft het in *'Anoniem' is een vrouw* over de rode draad in zijn carrière, namelijk het onrecht waarmee vrouwen te maken krijgen en de strijd voor gelijke rechten

Een boek over vrouwenrechten, geschreven door een man? Jean-Jacques Amy, emeritus hoogleraar in de gynaecologie en verloskunde aan de Vrije Universiteit Brussel, vindt zelf dat dit geen barrière hoeft te zijn. "Ik heb een hekel aan identitaire denk- en gedragpatronen, wat ook hun grondslagen zijn. (...) Waarden moeten noodzakelijkerwijze universaliteit beogen." Dat hij activist en strijder voor gelijke rechten werd, ligt aan de confronterende ervaringen die hij als jonge gynaecoloog-verloskundige opdeed, en aan het onrecht waarmee vrouwen te maken kregen.

Zijn boek bestaat uit vier delen. De intrigerende titel *'Anoniem' is een vrouw* verwijst naar een quote van de Britse schrijfster en feministe Virginia Woolf: "For most of history, Anonymous was a woman."

Het begin is weinig opbeurend. Amy beschrijft per continent de verschillende vormen van geweld tegenover vrouwen. Zij dragen er vaak heel hun leven de gevolgen van. Niet alleen door het geweld zelf, maar ook nadien door de houding van hun familie, door minimaliserende gerechtelijke uitspraken, of door de media. Toch zie je ook veel vrouwen die hun rechten opeisen en zich verenigen.

Vervolgens gaat het boek over de strijd voor de depenalisering van vrijwillige zwangerschapsafbreking in België. De auteur verweeft zijn professionele ervaringen met de geschiedkundige feiten. Hij beschrijft het zeventien jaar lange en moeizame proces als een spannend verhaal, waarin je meeleeft met de artsen, verpleegkundigen en advocaten die zich mee in de strijd wierpen. Dit jaar, op 3 april 2020, viert de abortuswet in België haar dertigste verjaardag, maar tegelijk waarschuwt Amy ervoor dat men waakzaam moet blijven voor de extremistische stemmen van vandaag.

In het volgende deel schetst Amy het portret van een aantal voor hem iconische vrouwen die opkwamen voor meer vrouwenrechten, maar ook voor de hele samenleving, of die inspireren tot een sterker bewustzijn rond gelijkheid. "Vrouwenrechten zijn een materie die de héle samenleving aanbelangt en, op gelijke voet met de vrouwen, de mannen - die er baat bij hebben dat de status van alle vrouwen in de maatschappij optimaal is en dus tot rede moeten worden gebracht!"

In het laatste gedeelte van het boek bespreekt de auteur in chronologische volgorde de vrouwenemancipatie in België vanaf 1830. Zelfs nu blijkt

dat de strijd nog lang niet is gestreden. Maar: "De strijd moet gelijktijdig worden aangeknoopt en/of geïntensiveerd tegen armoede, overbevolking, extreemrechts, godsdienstig obscurantisme. De status van de vrouw is bepalend voor het democratisch karakter van een maatschappij. Alleen wanneer volstreekte gelijkstelling is verwezenlijkt, kan er sprake zijn van een volwaardige 'samenleving'."

Voor wie interesse heeft in vrouwenrechten en in de strijd die vrouwen wereldwijd aangaan, is dit een erg boeiend boek. Het is jammer dat sommige citaten niet naar het Nederlands zijn vertaald, maar de verhalen die Amy beschrijft zijn beklijvend. Ze tonen aan hoe gewone mensen bijzondere levens leiden, met doorzettingsvermogen, moed en burgerlijke ongehoorzaamheid. Tussen de feiten door steekt hij zijn maatschappijvisie of -kritiek niet onder stoelen of banken. Het is dan ook een persoonlijk boek geworden.

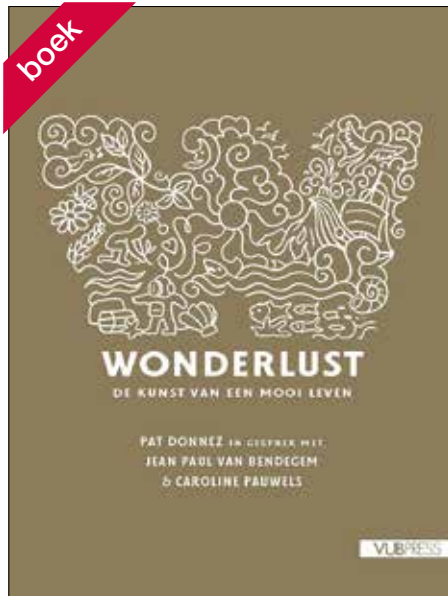
'Anoniem' is een vrouw is ontstaan in het kader van de leerstoel Willy Calewaert. Die wordt jaarlijks onder auspiciën van deMens.nu georganiseerd door de VUB. Jean-Jacques Amy was leerstoelhouder in 2017.

[ev]

Wonderlust

De kunst van een mooi leven

Pat Donnez in gesprek met Jean Paul Van Bendegem & Caroline Pauwels
VUBPress, 2019
ISBN 978 90 5718 900 5



“Als er een magisch stokje zou zijn dat de mensheid opnieuw in verwondering en in een globale staat van liefde brengt, laat ons dan dat stokje snel vinden.” Mooie zin van Caroline Pauwels, rector van de Vrije Universiteit Brussel, in het boek *Wonderlust*. Ze gelooft niet echt in sprookjes, maar de onderliggende gedachte is wel belangrijk. Want het is een pijnlijke zaak om te zien hoeveel verzuring en verontwaardiging er zijn. Verwonderd zijn over hoe op een verschroeide aarde toch iets kan groeien of beseffen dat je tevreden kan zijn met wat je hebt, zijn enkele gespreksonderwerpen. De hoofdvraag in *Wonderlust* is: waaruit bestaat de kunst van een mooi leven? Op die vraag geven Caroline Pauwels en Jean Paul Van Bendegem, wiskundige en filosoof, prachtige antwoorden. ‘Ongeluk is ook een soort geluk’, ‘De liefde is een wonder’, ‘De mens is een prutselaar’ zijn enkele van de veertien spelregels of inzichten voor een mooier leven. Moderator en vragensteller van dienst is Pat Donnez, bekend van radio Klara. De VUB ontwikkelde in samenwerking met Klara ook een podcast, met een neerslag van de gesprekken. Met prachtige citaten, inzichten en voorbeelden word je ondergedompeld in een wereld van verwondering en levenskunst.

[lg]

Woman

Regisseurs: Anastasia Mikova
en Yann Arthus-Bertrand
Land: Frankrijk
Jaar: 2020 - Duur: 104 min.
Meer info op: www.woman-themovie.org



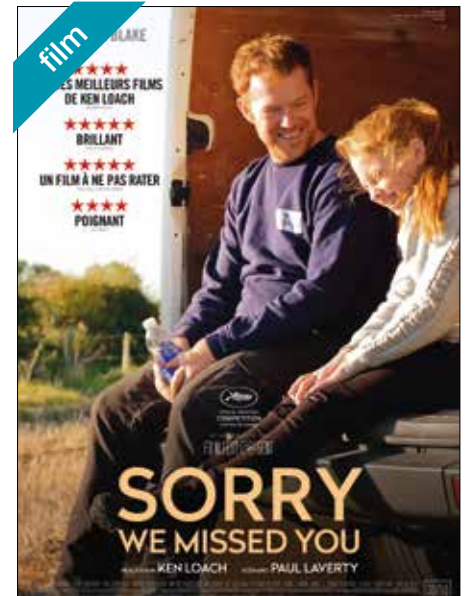
Woman is een indrukwekkende en beklijvende documentairefilm. Hij geeft een stem aan tweeduizend vrouwen uit vijftig landen. Regisseurs Anastasia Mikova en Yann Arthus-Bertrand, geen onbekenden wanneer het thema's als mensenrechten en duurzaamheid betreft, reisden de hele wereld rond en praatten met vrouwen uit alle lagen van de samenleving en van alle leeftijden. Via intieme getuigenissen werpt de film een licht op het onrecht dat vrouwen overal ter wereld ondergaan: seksueel geweld, fysieke en psychische mishandeling, politiek en religieus geweld, uithuwelijking, genitale verminking, vrouwen- en meisjeshandel ... Maar evengoed vertellen de vrouwen over allerhande aspecten van het vrouw-zijn: identiteit, moederschap, relaties, seksualiteit, emancipatie, onderwijs, carrière, macht ...

De ontboezemingen gaan recht naar het hart. En telkens weer blijkt de sterkte en veerkracht van vrouwen. *Woman* is mooi, sober en visueel krachtig in beeld gebracht. De prachtige fotografie wisselt intimistische close-ups af met stilistische portretten van vrouwen, alleen of met hun geliefden, in hun dagelijkse omgeving. Een absolute aanrader voor iedereen.

[hv]

Sorry We Missed You

Regisseur: Ken Loach
Met: Kris Hitchen, Debbie Honeywood e.a.
Land: Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en België
Jaar: 2019 - Duur: 100 min.
Beschikbaar op dvd en via VOD



Sorry We Missed You is de nieuwe film van Ken Loach, tweevoudige winnaar van de Gouden Palm. De aangrijpende film vertelt een eerlijk en ontroerend verhaal over een gezin dat vandaag in Engeland probeert te overleven. Ricky en Abbie wonen met hun twee puberende kinderen in Newcastle. Abbie werkt veel te lange dagen in de thuiszorg en Ricky probeert hun financiële situatie te verbeteren door als zelfstandige voor een postorderbedrijf te gaan werken. In de intussen gekende documentairestijl van Ken Loach zien we hoe Ricky als pakketbezorger in een ware nachtmerrie belandt. Torenhoge werkdruk, lange files, lastige mensen, strakke regels en protocollen, allerlei wantoestanden ... Het vooruitzicht op een betere toekomst voor het gezin is veraf.

Als kijker raak je helemaal opgefokt en draai je mee in een neerwaartse spiraal. Nog snel iets bestellen bij een of andere webshop? Toch maar eens nadenken over het sociale plaatje achter die internetbedrijven. *Sorry We Missed You* is een aanklacht en toont de valstrikken van de liberalisering van de arbeidsmarkt. Prachtige acteerprestaties en regie. Een film die zijn doel niet mist.

[lg]

Denk voor jezelf. Zorg voor elkaar.



www.deMens.nu

Zorg, een kernthema van



is vrijzinnig humanistisch

Denk voor jezelf, zorg voor elkaar



Het begon op 30 december met lokale berichten vanuit China over een nieuw virus. Maar eigenlijk begon het al eerder. Slechts lang-

zaam werd de situatie duidelijker. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) bestempelde de uitbraak van het coronavirus op 30 januari tot internationale nood-situatie. Een onbekend virus overheerst de wereld en maakt onze samenleving kwetsbaar.

De afgelopen week werden er door onze overheid maar ook internationaal drastische maatregelen getroffen. Dag op dag, uur op uur wordt de berichtgeving over het coronavirus massaal gevolgd. Allen samen volgen we de richtlijnen en aanbevelingen van de overheid en experts op. Wetenschappers produceren en delen informatie en zoeken naar oplossingen. De zorgsector verdient alle respect, steun en lof.

Op een solidaire, verstandige, empathische, verbindende en respectvolle wijze moeten we met deze crisis omgaan. We vragen dan ook aan iedereen om tal van hartverwarmende initiatieven, die vooral viraal georganiseerd worden, te steunen. Help waar je kan en zorg voor elkaar. In deze bijzondere tijden beseffen we dat alles niet zo vanzelfsprekend is. We zijn kwetsbaar, maar ook sterk. Door solidariteit en verbondenheid te verspreiden, kunnen we het coronavirus bestrijden.

Het federaal secretariaat van deMens.nu en de huizenvandeMens zijn vanaf 18 maart gesloten. Maar onze medewerkers werken zoveel mogelijk van thuis uit en zijn bereikbaar via mail en telefoon. Indien je vragen hebt of als we iets voor jou kunnen betekenen, contacteer ons gerust.



Freddy Mortier
voorzitter deMens.nu
17 maart 2020

Laat solidariteit viraal gaan



Wij zijn een verbonden bende - wij vrijzinnig humanisten - en we hebben heel wat dingen gemeen. Ieder van ons beschikt over een overvloed aan gezond verstand, empathie,

solidariteit, daadkracht en doorzettingsvermogen. Laat dat nu net de eigenschappen zijn die ons zullen wapenen tegen deze crisis.

Ons gezond verstand zegt ons dat we de richtlijnen die door experts zijn opgesteld nauwgezet moeten opvolgen. Ook al behoren we zelf niet tot de risicogroep, we dragen de verantwoordelijkheid voor degenen die wel kwetsbaar zijn. Verbondenheid kan ook op afstand.

Met onze fors getrainde empathiespier zullen we de komende tijden bergen verzetten. Op sociale media zie je een stortvloed aan hartverwarmende initiatieven. Zo schrijven we bijvoorbeeld massaal brieven naar eenzame mensen, bieden we spontaan logistieke hulp aan onze burens, koken we voor drukbezette zorgverleners en vangen we elkaars kinderen op waar nodig. Sluit je aan bij bestaande acties of richt er zelf één op. Creativiteit zal ons redden!

De meeste mensen deugen, schrijft Rutger Bregman in zijn gelijknamige boek. Wel, nu is het moment om met z'n allen te bewijzen dat hij potverdikke nog gelijk heeft ook. Maatschappelijke solidariteit is voor ons vrijzinnig humanisten van onschatbaar belang. Zorg dus voor elkaar, in elke mate van het mogelijke, over alle grenzen heen, welke die dan ook mogen zijn.

We hebben met z'n allen in het verleden al meermaals onze daadkracht getoond. De bewijsstukken zijn talrijk. Die energie, dat enthousiasme, die veerkracht, is vandaag belangrijker dan ooit. Dit is onontgonnen grond, we hebben zoiets nog nooit meegemaakt en we weten ook niet waar ons dit brengt. Maar samen zetten we door. Deze wereld op zijn kop zetten we samen terug met zijn pootjes op de grond.

Denk voor jezelf, denk aan elkaar
Zorg voor jezelf, zorg voor elkaar



Anne-France Ketelaer
algemeen directeur deMens.nu
17 maart 2020

De gezichten achter de postkaarten van Music for Life

In het najaar van 2019 zocht deMens.nu jonge talenten om postkaartjes te ontwerpen. De bedoeling? Een reeks leuke postkaarten om te verkopen voor het goede doel. Dat resulteerde in een selectie van diverse ontwerpen van verschillende tekenaars en illustratoren. De postkaarten werden verkocht tijdens de initiatieven van Music for Life, een jaarlijkse solidariteitsactie. Wij zochten enkelen van de ontwerpers achter de creatieve designs op.

Maya Richard



Sarina Verheggen

Sarina Verheggen creëerde een postkaart met als titel *Happy Body Year*. Sarina is interieurarchitect van opleiding. Ze heeft een drukke job als grafisch vormgever die ze soms als stressvol ervaart. Gelukkig vindt ze rust in haar schilderkunst en gaat ze binnenkort weer als interieurarchitect aan de slag.

Happy Body Year

“Seksualiteit draait rond het lichaam. Het eigen lichaam is heel belangrijk. Het is iets wat je moet leren kennen. Pas als je dat echt kent, is het mogelijk je open te stellen voor anderen. Daarom vind ik de titel zo gepast. Zelfkennis is enorm belangrijk.”



Meer weten?

Wil je graag de volledige interviews met Sarina, Chloë, Shana en Uma lezen?

Je vindt ze online via: www.deMens.nu/2020/02/28/de-gezichten-achter-de-postkaartjes



Chloë Nuñez Garcia

Chloë Nuñez Garcia maakte een postkaart getiteld *New Year, New Me*. In haar eigen teken- en schildersatelier laat Chloë haar inspiratie de vrije loop en reflecteert ze over thema's als vrouwelijkheid, intimiteit en verlangen. Stiekem verstoppt ze deeltjes van zichzelf in haar werk.

New Year, New Me

“Het ontwerp vertegenwoordigt het heruitvinden van jezelf. Zeker als je als vrouw opgroeit. Er zijn zoveel nieuwigheden waarmee je in je leven wordt geconfronteerd. Elk jaar leer je nieuwe dingen en telkens moet je jezelf heruitvinden.”



Shana De Neve

Shana De Neve is het creatieve brein achter een reeks postkaarten, met als titels *Titmas Tree*, *Sexy Dear*, *Jingle Balls* en *Hot Snowman*. Ze is fotograaf van opleiding en fotograferen is haar eerste grote liefde. Twee jaar geleden startte ze ook als grafisch ontwerper. Ze houdt van experimenteren en dat resulteerde onder meer in de humoristische winterreeks voor het goede doel. Shana verzorgt ook de illustratie op de voorlaatste pagina van dit magazine.

Titmas Tree

“Ik hou van puurheid. Ik probeer alles simpel te houden en bij de essentie te blijven. Tegelijkertijd wil ik humor in mijn werk brengen.”



Uma Van Looveren

Uma Van Looveren is de tekenaar achter *Safe This Year*, een grappige en originele postkaart. Uma is nog scholier en zij was de jongste artiest van wie het ontwerp is geselecteerd. Ze tekent en schildert, en werkt graag met gezichten.

Safe This Year

“Aan de hand van de thema's seksualiteit en eindejaar bedacht ik twee boodschappen. Vooreerst wens ik iedereen geluk voor het nieuwe jaar en daarnaast roep ik op om het veilig te doen.”



Tinneke Beeckman

Tinneke Beeckman is filosofe en schrijfster.



© Johan Jacobs

Verontrustend groepsdenken

De 'zaak Mila' onthult een onheilspellende dynamiek van selectieve verantwoordelijkheid, bedreigde vrijheid en groepsdenken.

De zestienjarige Mila, uit het Franse Villefontaine, zingt en blogt. Enkele weken geleden plaatst ze een livefilmpje op Instagram, terwijl ze zich opmaakt. Een islamitische jongen benadert haar. Mila zet hem op zijn plaats. Ze moet hem niet, ze verduidelijkt dat ze lesbisch is. De jongen scheldt haar onder meer uit voor vuile racist, vuile Française, hoer. In zijn tirade verwijst hij naar Allah. Zo verschuift het onderwerp naar godsdienst. Mila heeft er genoeg van, en ze reageert: "Ik zeg wat ik denk. Ik ben niet racistisch. Je kan niet racistisch zijn tegenover een religie. Jullie God, ik steek een vinger in zijn kont. Bedankt en tot ziens!"

Daarop ontstaat een mediastorm. Mila krijgt duizenden haatberichten en doodsbedreigingen; ze verandert van school, ze krijgt politiebepanning. Meteen begint de discussie: zijn Mila's uitlatingen wel toegelaten? Uiteindelijk blijkt dat ze niet kan worden vervolgd. Maar haar uithaal wordt wel scherp moreel veroordeeld.

De hele saga is verontrustend. De discussie gaat vooral over het jammerlijke lot van gekwetste, beledigde gelovigen. Indien Mila haar account meteen na de eerste scheldpartij had gesloten, was er niets gebeurd. Want zo'n gedrag wekt amper respons op. Inderdaad: in 2020 verdedigt bijna niemand Mila's recht om een jongen af te wijzen zonder voor slet, islamofob of racist te worden uitgemakkt. Blijkbaar hoeven jongens niet te leren hoe ze met afwijzingen moeten omgaan.

Daarbij zijn de reacties van haar medestudenten ontvullend: "Op ons hoeft Mila niet meer te rekenen", zeggen ze tegen een journalist (van *Le Point*). Niet alleen in die zaak, maar ook bij debatten over vrijheid aan (Amerikaanse) universiteiten valt een generatiekloof op: mensen jonger dan dertig jaar beschouwen de vrijheid van mening niet als een fundamentele, democratische waarde. Het lijkt belangrijker of iemand zich gekwetst voelt. Wellicht speelt hier dat die jongeren de Koude Oorlog nooit meemaakten. Wie opgroeide in de jaren zeventig of tachtig (of vroeger), wist dat er Oost-Europese landen waren waar burgers evenmin politieke als economische vrijheid hadden. De westerse vrijheid was niet vanzelfsprekend. Maar de jongere generatie heeft geen enkele voeling meer met een autoritaire samenleving. Alsof ze niet beseffen hoe belangrijk de vrijheid is.

Daardoor lijkt de individuele vrijheid ondergeschikt aan de groep. Natuurlijk zijn jongeren bij uitstek geneigd om rekening te houden met hun leeftijdsgenoten. Maar toch is die groepsvorming weinig geruststellend. Groepsidentiteiten zijn niet problematisch wanneer ze naar algemene, universele waarden verwijzen. Als je bijvoorbeeld opkomt voor jouw etnische groep, om dezelfde rechten te eisen als die van andere mensen, is er geen probleem. Maar als je voor jouw groep bijzondere, exclusieve rechten wil afdwingen - omdat jouw groep de absolute waarheid in pacht heeft - dan wordt groepsdenken gevaarlijk. Dan richt de groepsgeest zich tegen één vijand. En die vijand - hier Mila - mag je bedreigen. Want ze zou er zelf om gevraagd hebben.

Over die thema's wordt amper gesproken; alsof de enige vraag is of Mila mag zeggen wat ze wil. Maar er zijn nog problemen.

De valkuilen van het denken: over bijgeloof, illusies en complotten



illustratie © Shana De Neve

WIJ ZIJN ER VOOR JOU!

In een huisvandeMens kan je terecht voor: informatie (o.a. waardig levenseinde) - gesprekken - vrijzinnig humanistische plechtigheden - gemeenschapsvormende activiteiten - vrijwilligerswerk



Provincie Antwerpen

Jan Van Rijswijcklaan 96
2018 Antwerpen
03 259 10 80
antwerpen@deMens.nu
antwerpenlokaal@deMens.nu

Lantaarnpad 20
2200 Herentals
014 85 92 90
herentals@deMens.nu

Begijnhofstraat 4
2500 Lier
03 488 03 33
lier@deMens.nu

Hendrik Consciencestraat 9
2800 Mechelen
015 45 02 25
mechelen@deMens.nu

Laar 2 bus 3a
2400 Mol
014 31 34 24
mol@deMens.nu

Begijnenstraat 53
2300 Turnhout
014 42 75 31
turnhout@deMens.nu

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Saintelettesquare 17
1000 Brussel
02 242 36 02
brussel@deMens.nu
jette@deMens.nu

Campus Etterbeek VUB
Pleinlaan 2
1050 Brussel
Blok 3, unitkamers 253-256

Provincie Limburg

Klokkestraat 4 bus 1
3740 Bilzen
089 30 95 60
bilzen@deMens.nu

Opitterstraat 20
3960 Bree
089 73 05 00
bree@deMens.nu

Grotestraat 10
3600 Genk
089 51 80 40
genk@deMens.nu

A. Rodenbachstraat 18
3500 Hasselt
011 21 06 54
hasselt@deMens.nu

Koningstraat 49
3970 Leopoldsburg
011 51 62 00
leopoldsburg@deMens.nu

Hertog Jan Plein 24
3920 Lommel
011 34 05 40
lommel@deMens.nu

Rijksweg 380
3630 Maasmechelen
089 77 74 21
maasmechelen@deMens.nu

Kazernestraat 10/001
3800 Sint-Truiden
011 88 41 17
sinttruiden@deMens.nu

Vlasmarkt 11
3700 Tongeren
012 45 91 30
tongeren@deMens.nu

Provincie Oost-Vlaanderen

Koolstraat 80-82
9300 Aalst
053 77 54 44
aalst@deMens.nu

Boelare 131
9900 Eeklo
09 218 73 50
eeklo@deMens.nu

Kantienberg 9D
9000 Gent
09 233 52 26
gent@deMens.nu

Zuidstraat 13
9600 Ronse
055 21 49 69
ronse@deMens.nu

Stationsplein 22
9100 Sint-Niklaas
03 777 20 87
sintniklaas@deMens.nu

Hoogstraat 42
9620 Zottegem
09 326 85 70
zottegem@deMens.nu

Provincie Vlaams-Brabant

Molenborre 28/02
1500 Halle
02 383 10 50
halle@deMens.nu

Tiensevest 40
3000 Leuven
016 23 56 35
leuven@deMens.nu

Beauduinstraat 91 bus 1
3300 Tienen
016 81 86 70
tienens@deMens.nu

Frans Geldersstraat 23
1800 Vilvoorde
02 253 78 54
vilvoorde@deMens.nu

Provincie West-Vlaanderen

Hauwerstraat 3C
8000 Brugge
050 33 59 75
brugge@deMens.nu

Esenweg 30
8600 Diksmuide
051 55 01 60
diksmuide@deMens.nu

Korte Torhoutstraat 4
8900 Ieper
057 23 06 30
ieper@deMens.nu

Overleiestraat 15A
8500 Kortrijk
056 25 27 51
kortrijk@deMens.nu

Godshuislaan 94
8800 Roeselare
051 26 28 20
roeselare@deMens.nu

De huizenvandeMens zijn een initiatief van deMens.nu

Meer info op
www.deMens.nu